

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Факультет Гуманітарно-педагогічний факультет

ПОГОДЖЕНО

Декан факультету
(гуманітарно-педагогічний)

_____ Савицька І.М.
(підпис) (ПІБ)

«__» _____ 2025 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

(міжнародних відносин і суспільних наук)

_____ В.о Хвіст В.О.
(підпис) (ПІБ)

«__» _____ 2025 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

*Україно-російський переговорний процес та дипломатичне
протистояння (березень-квітень 2022р.)*

Спеціальність

291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні
студії»

Освітня програма

«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні
студії»

Орієнтація освітньої програми _____ освітньо-професійна _____
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Гарант освітньої програми

_____ канд. іст. наук, доцент _____ Кравченко Н.Б.
(науковий ступінь та вчене звання) (підпис) (ПІБ)

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

_____ канд. іст. наук, доцент _____ Любовець О.М.
(науковий ступінь та вчене звання) (підпис) (ПІБ)

Виконав

_____ Основенко М.А. _____
(підпис) (ПІБ студента)

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Факультет _____ Гуманітарно-педагогічний _____

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри __ В.о. міжнародних відносин і суспільних наук __
__ канд. іст. наук, доцент __ **Хвіст В.О.** __

(підпис)

« ____ » _____ 2025 року

З А В Д А Н Н Я

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТУ

_____ Основенко Марії Андріївни _____

Спеціальність

_____ 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» _____

(код і назва)

Освітня програма

_____ «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» _____

Орієнтація освітньої програми _____ освітньо-професійна _____

Тема _____ магістерської _____ кваліфікаційної роботи __ **Україно-російський переговорний процес та дипломатичне протистояння (березень-квітень 2022р.)**, затверджена наказом ректора НУБіП України від « 22 » листопада 2024 р. № 2086 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру _____ 01 листопада 2025р. _____
(рік, місяць, число)

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи _____ наукові дослідження з питань _____ Українсько-російського переговорного процесу та дипломатичного протистояння _____

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Визначення історико-дипломатичних передумов російсько-української війни.
2. Аналіз дипломатичних зусиль щодо запобігання широкомасштабній агресії Росії проти України.
3. Дослідження позицій сторін у переговорному процесі березня–квітня 2022р.
4. Виявлення тактичних підходів і дипломатичних маневрів України та Росії під час переговорів.

Дата видачі завдання « 25 » листопада _____ 2024р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи _____ Любовець О.М. _____

(підпис)

Завдання прийняв до виконання _____ Основенко М.А. _____

(підпис)

РЕФЕРАТ
магістерської роботи
студентки магістратури гуманітарно-педагогічного факультету
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»,
освітньо-професійної програми «Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Основенко Марії Андріївни
на тему:
«Україно-російський переговорний процес та дипломатичне протистояння
(березень-квітень 2022р.)»

Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний об'єм роботи –96 сторінок, з них основного тексту – 83 сторінок. Список використаних джерел та літератури складається з 8 сторінок і містить 56 найменувань.

Робота присвячена дослідженню україно-російського переговорного процесу та дипломатичного протистояння у березні-квітні 2022 р., які стали одним із ключових етапів у сучасній історії міжнародних відносин. У роботі розглянуто політичні, історичні та дипломатичні передумови російсько-української війни, починаючи з подій 2014 р., що призвели до анексії Криму та збройного конфлікту на Сході України. Особливу увагу приділено аналізу дій та рішень сторін у перші місяці повномасштабного вторгнення, коли переговори між Україною та Росією стали одним із головних інструментів пошуку шляхів припинення бойових дій. У дослідженні висвітлено перебіг переговорів, визначено основні формати дипломатичної взаємодії та окреслено роль міжнародних організацій, таких як ООН, ЄС, ОБСЄ та НАТО, у процесі посередництва й підтримки України.

Окремо розглянуто питання дипломатичного протистояння у політичній, інформаційній та економічній сферах, що відображає складність сучасних гібридних конфліктів. Робота акцентує увагу на значенні міжнародної дипломатії як інструменту захисту суверенітету, зміцнення глобальної безпеки та протидії агресії, а також підкреслює роль України як активного суб'єкта міжнародних відносин, який здатен впливати на формування нового безпекового середовища у Європі.

Ключові слова: Україна, Росія, дипломатія, переговорний процес, міжнародні відносини, агресія, санкції, міжнародна реакція, дипломатичне протистояння, березень-квітень 2022р., російсько-українська війна.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
Розділ I. Історико-дипломатичний контекст російсько-української війни	10
1.1. Дипломатичні заходи навколо проблеми анексії Криму РФ та військових дій на Сході України	10
1.2. Дипломатичні спроби щодо запобігання широкомасштабної російської агресії проти України.....	21
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I.....	31
Розділ II. Переговори Україною та РФ у березні-квітні 2022 р.: зміст, перебіг та результати.....	33
2.1. Зміст переговорного процесу в березні 2022р.: позиція сторін та результати	33
2.2. Особливості переговорного процесу в квітні 2022р.	42
2.3. Тактичні підходи та дипломатична тактика сторін у переговорному процесі в березні–квітні 2022 р.	49
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II.....	58
Розділ III. Дипломатичне протистояння та міжнародний чинник переговорного процесу (березень-квітень 2022 р.)	60
3.1. Вплив міжнародного чинника на перебіг дипломатичного протистояння між Україною та Росією	60
3.2. Дипломатичне протистояння України та РФ в інформаційній сфері.	67
3.3. Економічні наслідки збройної агресії Росії.....	77
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ III.....	83
ВИСНОВКИ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	89

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ЄС – Європейський Союз

ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі

НАТО – Організація Північноатлантичного договору

РФ – Російська Федерація

США – Сполучені Штати Америки

МЗС України – Міністерство закордонних справ України

ТАСС – Інформаційне агентство Росії / Телеграфне агентство Радянського Союзу

RT – Russia Today

NLAW – Next Generation Light Anti-tank Weapon (протитанкова зброя нового покоління або ПТРК NLAW).

ВСТУП

Актуальність дослідження. Переговорний процес між Україною та Росією у березні-квітні 2022 року став одним із ключових моментів дипломатичного протистояння після початку повномасштабного вторгнення. Його актуальність зумовлена значним впливом на міжнародну безпеку, регіональну стабільність і глобальну дипломатію. Аналіз цих подій дозволяє краще зрозуміти, як сторони взаємодіяли в умовах кризи, яку роль відігравали міжнародні посередники та які перспективи має подальше врегулювання конфлікту.

Об'єктом дослідження є переговорний процес та дипломатичне протистояння між Україною та Росією в березні-квітні 2022р.,

Предметом дослідження є склад делегацій та позиція України та Росії в переговорах в березні-квітні 2022р., внутрішні та зовнішні чинники впливу на хід та результати переговорів.

Метою є комплексний всебічний аналіз україно-російського переговорного процесу в березні-квітні 2022р., з'ясування позицій сторін та впливу внутрішніх і зовнішніх чинників на хід та результати переговорів.

Практичне та теоретичне використання результатів роботи. Зібраний та проаналізований у межах дослідження матеріал, а також сформульовані на його основі висновки, становлять вагомий **теоретичну основу** для подальшого опрацювання проблематики українсько-російського переговорного процесу в березні-квітні 2022р. Отримані результати можуть бути використані у подальшій науково-дослідницькій діяльності, сприяти розвитку теоретико-методологічних підходів до аналізу кризових переговорів, а також формувати ґрунт для уточнення концептуальних засад сучасної української дипломатії. Це створює можливість розширення наукового дискурсу та підвищення рівня опрацьованості згаданої проблематики в українському академічному середовищі.

Практичне значення роботи полягає в можливості застосування її результатів у діяльності органів державної влади, дипломатичних установ і

аналітичних центрів. Висновки дослідження можуть бути використані при удосконаленні переговорних стратегій України, розробленні рекомендацій щодо ведення кризової дипломатії, формуванні державних політик у сфері міжнародної безпеки та зовнішньополітичного планування. Матеріали дослідження також можуть слугувати навчально-методичним підґрунтям для підготовки фахівців у галузі міжнародних відносин, дипломатії та зовнішньої політики.

Наукова новизна роботи полягає у цілісному та системному аналізі українсько-російського переговорного процесу березня–квітня 2022р. як специфічного етапу дипломатичної взаємодії в умовах широкомасштабної збройної агресії. У дослідженні здійснено поглиблене опрацювання комплексу публічних дипломатичних позицій сторін, що дало змогу виокремити їх структурні, змістовні та тактико-стратегічні характеристики, а також простежити їхню еволюцію в залежності від зміни воєнно-політичного контексту. Отримані результати формують нове наукове підґрунтя для подальшого вивчення дипломатичних стратегій держав, що діють у ситуації широкомасштабної воєнної загрози.

Завдання:

- охарактеризувати реакцію міжнародної спільноти на анексію Криму РФ та військові дії на Сході України та дипломатичні заходи щодо врегулювання ситуації;
- проаналізувати спроби дипломатичного врегулювання конфліктної ситуації між Росією та Україною та запобігання широкомасштабного російського вторгнення в Україну;
- розглянути склад делегацій та позиції Україна та Росії в переговорах в березні-квітні 2022р., окреслити принципові розбіжності сторін щодо можливих шляхів врегулювання конфлікту;
- розкрити роль держав-посередників у ході переговорного процесу;
- показати вплив міжнародного чинника на перебіг дипломатичного протистояння між Україною та Росією;

- проаналізувати результати переговорів між Україною та Росією в березні-квітні 2022р.

Джерельна база магістерської роботи складається з офіційних документів, зокрема заяв як з органів державної влади Української сторони, так й зі сторони Росії, а також з міжнародних організацій (наприклад ООН, ЄС). Для підготовки цієї роботи було використано низку протоколів з переговорних зустрічей, виступів офіційних представників сторін, нот протесту, дипломатичних листів, резолюцій та звернень, які є дотичними до україно-російського дипломатичного протистояння на період часу з березня по квітень 2022р.

Хронологічні межі магістерської роботи охоплюють березень-квітень 2022 року.

Для реалізації основних завдань магістерської роботи було обрано такі **методи дослідження**: порівняльно-історичний, типологічний, а також методи аналізу, синтезу.

Апробація результатів дослідження. Основні ідеї та положення магістерського дослідження було оприлюднено на наукових конференціях, та опубліковано у Збірниках матеріалів конференцій, зокрема:

1. ОСНОВЕНКО Марія Андріївна, Гібридна дипломатія та інформаційна війна: як Росія використовує переговори в ролі інструменту для маніпуляції. Міжнародна науково-практична конференція «Українська дипломатія: становлення, розвиток та перспективи» (м. Київ, 10 квітня 2025 року). К.: НУБіП, 2025. С. 128-130
[URL:https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u362/konferenciya_zbirnik.pdf](https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u362/konferenciya_zbirnik.pdf)
2. ОСНОВЕНКО Марія Андріївна, Реакція світової спільноти: засудження агресії РФ проти України та перші санкції проти Росії. Міжнародна науково-практична конференція «Травневі студії 2025: історія, археологія, міжнародні відносини та перспективи

повоєнного відновлення» (м.Київ, 2 травня 2025 року). К.:
Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2025. С.
7-8 [URL:https://jts.donnu.edu.ua/index](https://jts.donnu.edu.ua/index)

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох логічно пов'язаних розділів, що об'єднують вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Магістерська робота займає 96 сторінок. Список використаної літератури містить 56 джерел.

РОЗДІЛ І. ІСТОРИКО-ДИПЛОМАТИЧНИЙ КОНТЕКСТ КОНФЛІКТУ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РОСІЄЮ

1.1. Дипломатичні заходи навколо проблеми анексії Криму РФ та військових дій на Сході України

Своєю збройною агресією Росія розв'язала першу в ХХІ ст. не просто війну, а континентальну війну в центрі Європи, тим самим підірвавши систему колективної світової безпеки, яка була встановлена після Другої світової війни. Світ вкотре зіткнувся з режимом, який має на меті силової ревізії кордонів і впевнено прямує до тоталітаризму на території демократичної держави. Назва цьому режиму – «рашизм», який означає псевдоідеологію яка з'явилась завдяки ідеям фашизму та більшовизму, а також нацизму та євразійства, реваншизму та ксенофобії, що у свою чергу прикриваються «православ'ям» та «величчю російської культури».

Міжнародна спільнота і міжнародні інституції відразу кваліфікували дії Російської Федерації щодо України у 2014 р. як акт агресії, однозначно висловилися за територіальну цілісність України.

Після здобуття самостійності в Україні не проводилися дієві політичні та економічні реформи, зволікали з переоцінкою радянської спадщини, занепадала армія, не було належного патріотичного виховання молодого покоління, особливо в регіонах із російськомовним населенням. Це, а також слабкість світової системи безпеки дозволили президенту Російської Федерації В. Путіну провести «кримську операцію». Геополітичні інтереси невеликої групи осіб переважили моральні цінності, закони, життя простих людей.

Торкнувся питання анексії Криму й британський історик і політолог Ендрю Вілсон у шостому розділі своєї книги «Українська криза: що це означає для Заходу». [55, ст.100] Він зазначив, що державний переворот відбувся не в Києві, а в Криму. Вторгнення «зелених чоловічків» Путіна й анексію

українського півострова Крим відносять до найбільших злочинів проти людства XXI ст. Як зазначив у своїй книзі відомий політичний експерт Тарас Березовець, у випадку безкарності цей міжнародний злочин поставить усе людство на межу геополітичної катастрофи. [3, ст.123]

Від самого початку британський військовий аналітик Ігор Сутягін сумнівався, що Російська Федерація вторгнеться на інші землі України після окупації та анексії Криму в лютому-березні 2014 р. Адже російські війська будуть занадто розтягнуті, щоб контролювати великий простір навіть на проросійському Сході, а українські війська зможуть відбивати напади за підтримки ополчення і партизанів. Редактор журналу «Jane's Intelligence Review» (США) Метью Клеменс вважав, що хоч українські війська доти дуже слабо фінансувалися, але в сухопутній війні вони битимуться професійно, а масштабний конфлікт з Україною покаже слабкі місця російської армії. Руслан Пухов, директор Центру аналізу стратегій і технологій у Москві, зазначив, що в радянські часи військові бази розташовувалися, щоб могли відбити напад із заходу. Їх невелика присутність на Сході України ускладнювала відсіч, якщо Москва підтримає проросійських активістів. На той момент українські війська налічували 130 тис. осіб із резервом близько 1 млн осіб і використовували застарілу техніку. [52]

Наприкінці першого тижня червня 2014 р. українські прикордонники покинули пост біля Луганська, відкривши шлях переміщенню в Україну людей, зброї, обладнання, контрабанди. Бойовики захопили декілька інших постів. У кінці травня – на початку червня кордон перетнуло значне число російських громадян. Як наслідок, після напруженої битви в самопроголошеній «ДНР» заявили, що 31 із близько 40 загиблих були росіянами. Офіційні представники Російської Федерації заперечували свою роль у війні, але її громадяни безперешкодно долучалися до бойових дій.

10 червня міністри закордонних справ Росії, Польщі, Німеччини сигналізували про прогрес на шляху до припинення вогню на Донбасі. Якраз

загинули до 40 сепаратистів у бою за контроль над аеропортом у Донецьку. Незважаючи на мирні переговори, війна продовжувалася. У ніч на 10 червня Збройні сили України відбили атаку на аеропорт за межами Краматорська і вбили до 40 сепаратистів. Вночі 12 червня колона з Росії у складі трьох танків, бронетранспортерів і броньованих автомобілів перетнула кордон. Фото і відео, опубліковані в інтернеті, показали рух танків у містах Сніжне і Донецьк. Сепаратисти казали, що танки взяли з українського складу. Президент України зателефонував президенту Росії з протестом щодо вторгнення російських військ. [1, ст.189]

Зі свого боку 13 червня державний департамент США підтвердив, що Росія відправила танки й іншу важку зброю сепаратистам. Кордон біля м. Сніжне перейшов конвой з трьох танків Т-64, кількох ракетних установок типу БМ-21 і транспортних засобів. Українська армія відразу ж знищила два танки і кілька інших машин. Однак у ніч на 13 червня бойовики збили український військовий транспортний літак при приземленні в Луганську, загинуло 49 воїнів. У Вашингтоні негайно засудили збиття літака і висловили глибоку стурбованість тим, що сепаратисти отримали зброю з Росії. Канцлер Німеччини А. Меркель і президент Франції Ф. Олланд зателефонували президенту Росії В. Путіну, щоб передати обурення з приводу збиття літака.

Державний секретар Дж. Керрі в телефонній розмові з тогочасним прем'єром України А. Яценюком 14 червня запевнив, що Сполучені Штати та їхні європейські союзники готові запровадити додаткові санкції проти Росії, якщо вона не припинить потік зброї через кордон і не розірве відносини із сепаратистами. [1, ст.401]

Президент України П. Порошенко запропонував 18 червня мирний план із 15 пунктів. Зокрема, мовилося про тимчасове одностороннє припинення вогню, відновлення контролю за кордоном з Росією і внесення змін до Конституції України про «децентралізацію», тобто розширення повноважень органів місцевого самоврядування. Лідери бойовиків відмовили П.

Порошенку в припиненні вогню, назвавши мирний план новим трюком верхівки Київської Адміністрації.

У Вашингтоні звинуватили Росію у підриві перспектив миру. Міністерство фінансів США запровадило санкції для 7 сепаратистів, зокрема самопроголошеного мера Слов'янська В. Пономарьова і лідера «ДНР» Д. Пушиліна. [56]

21 червня президент В. Путін схвалив мирний план України, але одночасно підняв війська центральної Росії на бойову тривогу й організував раптові навчання. Тоді ж П. Порошенко у зверненні до громадян України виклав подробиці плану. Підкреслено готовність до діалогу з усіма, крім виконавців терактів, убивств і катувань. [3, ст.230]

В. Путін схвалив мирний план, але засудив дії Київського керівництва за хитке припинення вогню. У свою чергу міністерство закордонних справ України звинуватило проросійських сепаратистів у продовженні насильства. Бойові дії тривали без перспективи їх швидкого припинення. Російські, українські та європейські дипломати мали на той час 8 раундів обговорення мирного плану.

Лідери Росії, України, Франції, Німеччини вимагали 25 червня розширити перемир'я після того, як сепаратистські лідери заявили протилежне. Через загрозу нових санкцій російський президент обговорив телефоном з канцлером ФРН, президентом Франції, президентом України продовження перемир'я після 27 червня. Синхронно державний секретар США Дж. Керрі на прес-конференції НАТО у Брюсселі закликав В. Путіна зупинити потік зброї та бійців через кордон. Задля розрядки верхня палата російського парламенту (Рада федерації) скасувала резолюцію від 1 березня, що дозволяла відправити російські війська в Україну. П. Порошенко побачив у цьому позитивний сигнал, але вимагав відчутних заходів із деескалації.

На тлі дипломатичних консультацій державний секретар Керрі 26 червня попередив Росію про жорсткі санкції, якщо вона негайно не змусить озброєних сепаратистів на Донбасі припинити вогонь. Адже сутички тривали, зокрема біля аеродрому в Краматорську.

Президент Франції та канцлер Німеччини 30 червня наголосили на важливості перемир'я і взаємного припинення вогню. Президент Росії теж виступив за продовження терміну припинення вогню, яке президент України запровадив в односторонньому порядку 20 червня і котре завершилося о 10 год. 30 червня. Одночасно генерал Ф. Брідлав, головнокомандувач НАТО, повідомив, що Росія озброює сепаратистів попри перемир'я, зокрема надала протиповітряну зброю. Вірогідно її використали для збивання українських літаків і гелікоптерів. 1 липня президент П. Порошенко припинив десятиденне перемир'я і наказав розгромити проросійських бойовиків. Журналіст «The New York Times» Д. Гершенгорн засумнівався в дієвості наказу [51].

Під час несподіваного візиту до Слов'янська 8 липня П. Порошенко погодився на переговори з тими, хто готовий скласти зброю і вибрати амністію. Міністр закордонних справ Росії С. Лавров заперечив капітуляцію повстанців до початку перемовин.

Українська влада і представники «ДНР» і «ЛНР» у Мінську 5 вересня 2014 р. підписали угоду про припинення вогню, що в історію ввійшла як «Мінськ-1». Україну представляв колишній президент Л. Кучма, проросійських сепаратистів – О. Захарченко, «прем'єр-міністр» «ДНР». Посланцем Росії був її посол у Києві Михайло Зурабов, а ОБСЄ – Гайді Тальявіні [1, ст.90].

Вважаючи, що проминула найнебезпечніша частина війни, П. Порошенко 25 вересня заявив про наміри України здобути членство в ЄС. Україна ніколи не відмовиться від Донецької та Луганської областей, проте якнайшвидше рухатиметься до європейської інтеграції. Передбачалося

скасувати закон 2010 р., що забороняв вступати у військово-політичні альянси. Це розглядалось як прелюдія до заявки про вступ до НАТО. Якраз 16 вересня Україна ратифікувала торгівельну угоду з ЄС. Проте жорсткість Росії спонукала відкласти її частину до 2016 р.

Від самого початку війни сподівання на дипломатичне вирішення її причин не покидали ключових гравців. Президент США зателефонував 10 лютого 2015 р. президентам України і Росії. Б. Обама попередив В. Путіна, що відмова відступити з Донбасу дорого обійдеться Московському керівництву. Російський президент, на думку журналіста «The New York Times» Д. Гершенгорна, прагнув переламати ситуацію військовими перемогами сепаратистів. Того ж дня представники України, Росії, «ДНР», «ЛНР», ОБСЄ в Мінську домовилися припинити вогонь. Це підготувало умови для зустрічі лідерів Росії, України, Німеччини, Франції 11 і 12 лютого.

Всі очікували угоду, довговічнішу за попереднє перемир'я у вересні 2014 р. Адміністрація Москви бажала зберегти Крим і використати Схід України проти антиросійських тенденцій, що переважали у Києві. Лідери Росії, України, Франції та Німеччини вели переговори 11 лютого вночі та 12 лютого вранці, щоб послабити конфлікт на Донбасі.

Проте, на думку журналіста «The New York Times» Н. Мак-Фаркгара, мало що свідчило про те, що будь-яка нова мирна угода триватиме довше, ніж попередня. А. Меркель неодноразово називала шанси на успіх у переговорах малими.

За таких обставин 12 лютого 2015 р. підписано нову мирну угоду в Мінську, яку назвали Мінськ-2. Вона не дала відповідей на ряд питань, зокрема про статус Донбасу під контролем сепаратистів. Президент Литви Даля Грібаускайте назвала документ слабким. Його підписали не глави держав, а їхні представники та європейські спостерігачі. При цьому А. Меркель заявила, що В. Путін повинен змусити сепаратистів виконати

підписане. В угоді йшлося, що обидві сторони відведуть важку зброю за два тижні від початку припинення вогню [33].

Не досягнувши швидкої військової перемоги на Сході України протягом 2015 р., Російська Федерація посилила інформаційно-сміслову війну, вишукуючи будь-які приводи [37, ст.39].

Канцлер Меркель влаштувала чотиристоронню зустріч 19 жовтня 2016 р., щоб побачити, чи готовий Путін піти з Донецької та Луганської областей.

В. Путін, А. Меркель, Ф. Олланд, П. Порошенко намагалися відновити домовленості з припинення вогню. На прес-конференції Меркель сказала, що «не досягнуто жодних чудес», бо міністри закордонних справ усіх чотирьох країн ще працювали над новою «дорожньою картою». Щоденні перестрілки тривали.

Активні військові дії відновилися у січні 2017 р. Загинуло 8 українських солдатів і 3 проросійських. Це ускладнило американські зусилля щодо покращення відносин із Росією. Армія США тренувала й надавала обладнання українських солдатів. На Донбасі змагалися за контроль над буферною «сірою зоною». Українська армія просунулася у двох місцях, відбивши атаки противника. Кожна сторона звинувачувала іншу в ескалації [10, ст.185].

На початку лютого 2017 р. президент Російської Федерації підписав указ про визнання паспортів утворень, контрольованих сепаратистами. Хоча В. Путін офіційно не визнав так звані «ДНР» і «ЛНР» як незалежні держави, ухвалене рішення відповідало моделі поступового інституційного та політичного поглинання цих утворень Росією. Указ було оприлюднено в період посиленої міжнародної критики дій РФ на Мюнхенській конференції з безпеки 17-19 лютого 2017 р., де віце-президент США Майк Пенс наголосив на необхідності «тримати Росію відповідальною» за агресію проти України.

Додатковим чинником, що впливав на ситуацію, стала ініційована групами українських ветеранів добровольчих формувань та представниками

націоналістичних громадсько-політичних рухів акція з блокування торгівлі між тимчасово окупованими районами Донбасу та підконтрольною Україні територією. Учасники цієї акції, яких у медійному дискурсі позначали як «українські націоналісти», перекрили три з семи залізничних гілок, мотивуючи свої дії необхідністю припинення економічних зв'язків із окупованими територіями та запобіганням їхньому ресурсному підживленню. [36, ст.456]

На Мюнхенській конференції президент України назвав цей указ черговим свідченням російської окупації. Міністри закордонних справ ФРН, Франції, Росії, України оголосили у Мюнхені нове припинення вогню з 20 лютого 2017 р. Насправді бойові дії загострилися.

На початку 2019 р. відносини між Україною та Росією були досить напруженими та непростими. Воєнний стан, який був проголошений в Україні через захоплення у листопаді 2018 р. росіянами українських кораблів у Керченській протоці, закінчився 27 грудня 2018 р., проте, це було обумовлено більше як необхідністю проведення президентських виборів, а не проявом поліпшення безпекової ситуації. У свою чергу Росія робила ставку на те, що будуть внутрішньополітичні зміни в Україні і сподівалась нав'язати свої умови новому Президенту України [22, ст.432].

У такій ситуації, щоб унеможливити зміну стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в НАТО, Президент П. Порошенко ініціював внесення відповідних змін до Конституції України (у статі 85, 102, 116). Відповідно, 7 лютого 2019 р. 334 голосами при 300 мінімально потрібних Верховна Рада ухвалила необхідні законопроекти, 19 лютого їх підписав П. Порошенко і 21 лютого вони вступили в силу. [43]

Володимир Зеленський, який переміг на виборах у 2019 р. протягом своєї передвиборчої компанії активно наполягав, що він і його команда більше чим спроможна забезпечити політико-дипломатичне врегулювання

військового конфлікту України з Російською Федерацією, зокрема на Сході України.

У його передвиборній програмі зазначалося: «Ми повинні вибороти мир для України. Перед гарантами за Будапештським меморандумом і партнерами з ЄС ми ставитимемо питання підтримки України у прагненні завершити війну, повернути тимчасово окуповані території і змусити агресора відшкодувати завдані збитки. Здача національних інтересів і територій не може бути предметом жодних перемовин». А рух України до НАТО був названий «запорукою безпеки». [26]

Причини російсько-української війни мають комплексний характер та включають політичні, безпекові, світоглядні й системно-інституційні чинники. Упродовж тривалого періоду внутрішньополітичний розвиток Російської Федерації супроводжувався посиленням авторитарних практик, централізацією влади та відтворенням елементів імперської зовнішньополітичної парадигми. Такі процеси істотно вплинули на її поведінку на міжнародній арені та сприяли формуванню ревізійністського підходу до регіональної безпеки. [36, ст.109]

На тлі глобальних тенденцій модернізації, інтеграції та зростання ролі міжнародних інституцій, російська політична еліта послідовно просувала модель державного розвитку, у якій пріоритет надавався концепції «сфер привілейованих інтересів» та відновленню контролю над простором пострадянських держав. Повернення до силових інструментів та практик тиску стало одним із визначальних елементів російської стратегії, що створювало потенціал для конфліктогенності в регіоні.

Розпочате у 2022 р. широкомасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну продемонструвало еволюцію цього підходу та остаточно засвідчило відхід російського керівництва від норм міжнародного права. Події 2014-2021 рр., коли Росія позиціонувала себе як «посередник» у конфлікті на Сході

України, супроводжувалися активним використанням інформаційних маніпуляцій та створенням квазідержавних утворень на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей. Ці структури, які в офіційній російській риториці подавалися як «народні республіки», фактично перебували під повним політичним і військово-організаційним контролем Російської Федерації та не були визнані міжнародною спільнотою. Низка держав і міжнародних організацій засудили їх проголошення як порушення суверенітету й територіальної цілісності України.

З дня розпаду СРСР Російська Федерація мала тільки одну мету – підживити імперські амбіції й тим самим досить потужно відпрацьовувала методи для відновлення імперського проєкту. Наприклад, проводила військові спеціальні операції під різними назвами - «інтернаціональна допомога», «примушування до миру», «внутрішній громадянський конфлікт», «операція з повернення до складу Росії», «визволення», «спеціальна військова операція». [40, ст.15]

Найголовнішою метою розв'язання війни є не просто загарбання територій, які по праву належать Українській державі, а знищення нашої ідентичності, тобто влаштувати справжній геноцид українського народу. Російська держава й ідеологія так званого «рашизму», яку в основному сповідує російський політичний контингент, офіційно заперечують існування української нації як такої, а ті хто йде проти системи та не погоджуються з цим, підлягають до фізичного знищення. [36, ст.534]

Березень та квітень 2021р. стали етапом нарощування присутності Росії біля наших кордонів, але згодом російська армія стала відходити від україно-російського кордону та ситуація начебто стабілізувалася, але в період з жовтня 2021р. по лютий 2022р. знов Російська Федерація нарощувала свою живу силу та важку техніку біля нашого кордону зі свого боку та з боку Білорусі.

Члени російського уряду неодноразово та чітко висловлювали заперечення щодо нападу на Україну. Але за повідомленнями, рішення про війну було прийнято президентом Росії В.Путіним та його найближчим оточенням, включно з радником який займається питанням національної безпеки Миколою Патрушевичем та колишнім міністром оборони Сергієм Шойгу. [47, ст.608]

У грудні 2021 р. Російська Федерація висунула низку претензій до країн Заходу, звинувачуючи їх у тому що, нібито вони проводять експансію НАТО, тому Росія мала на меті не допустити цього та вимагати від НАТО забрати їхні війська й озброєння з країн колишнього «Східного блоку», тим самим претендуючи на відновлення військово-політичного впливу колишнього Радянського Союзу. Конкретно від України вона вимагала гарантій неприєднання до НАТО, а також відмови від постачання західних озброєнь, і погрожувала невизначеною військовою відповіддю, якщо ці вимоги не будуть задоволені повністю. НАТО оцінило вимоги як абсурдні й відхилило їх, Сполучені Штати попередили Росію про «швидкі та суворі» економічні санкції в разі подальшого вторгнення в Україну. [51]

Отже, сучасна російсько-українська війна з 2014р. вважалася гібридною, представники багатьох держав про це зауважували та намагалися допомогти розробити країнам мирний план задля припиненню вогню. Проте, попри численні дипломатичні ініціативи такі, як Мінські домовленості, Росія так і не дотримувалася тих зобов'язань які були на неї покладені, а все більше проявляла ескалацію та не хотіла діяти згідно домовленостей які були поставлені та чітко прописані перед нею.

Війна, яка почалась у 2014 р., є нестандартною та досить унікальною з поєднання форм традиційного ведення збройного протистояння з новими методами ведення війни, зокрема дестабілізації внутрішньої політики нашої держави, а також пропаганди та використанням нерегулярних збройних формувань.

Ця війна відразу потрапила в поле наукових інтересів у всьому світі. Укладення двох Мінських угод не зупинило війну на Донбасі між Росією та Україною. Їх підписання відповідало методам вирішення конфліктів у XXI ст., проте ефективність зводилася до нуля. ЄС і США виявилися неспроможними належно протистояти вторгненню Росії на Донбас, гібридній війні, порушенню Мінських угод і міжнародного права. Санкції завдавали збитків економіці Росії, проте були недостатніми для відновлення миру на Сході України.

На міжнародному рівні впродовж 2014-2021 рр. були здійснені численні спроби врегулювання конфлікту. Зокрема, слід відзначити Мінський процес, у рамках якого були підписані два пакети домовленостей, що мали на меті припинення вогню та мирне вирішення ситуації на Донбасі.

Мирні угоди слугували винятково лише паузою для всіх учасників, що прагнули уникнути геополітичної поразки.

1.2. Дипломатичні спроби щодо запобігання широкомасштабної російської агресії проти України

Розпочата 24 лютого 2022 р. широкомасштабна військова агресія Російської Федерації проти України стала кульмінацією тривалого періоду ескалації та погіршення українсько-російських відносин. Попри наявність дипломатичних механізмів і багаторазові міжнародні спроби врегулювати конфлікт, російське керівництво обрало силовий сценарій як основний інструмент досягнення своїх політичних цілей.

У передвоєнний та початковий період військової агресії Російська Федерація послідовно застосовувала переговорні механізми як інструмент тактичного маневрування та затягування часу. Це проявлялося у кількох взаємопов'язаних вимірах. По-перше, у межах мінського переговорного процесу (2014-2021 рр.) Росія показувала прихильність до дипломатичного

врегулювання, однак систематично ухилялася від виконання ключових безпекових положень домовленостей. Така поведінка дозволяла їй зберігати контроль над ситуацією на тимчасово окупованих територіях Донбасу та водночас здійснювати поступове нарощування військової присутності поблизу кордонів України. [46, ст.207]

По-друге, у грудні 2021 – лютому 2022 рр. Росія брала участь у низці консультацій зі Сполученими Штатами Америки, НАТО та окремими європейськими лідерами (зокрема у Женеві, Брюсселі та Відні), позиціонуючи себе стороною, зацікавленою у врегулюванні питань європейської безпеки. Формальне підтримання дипломатичного діалогу відбувалося паралельно з концентрацією значних військових сил уздовж українського кордону, що свідчило про використання переговорів як інструмента прикриття військової підготовки. [46, ст.220]

Після початку широкомасштабного вторгнення у лютому 2022 р. Російська Федерація погодилася на проведення переговорів з Україною у Гомелі, Бресті та Стамбулі. Попри це, бойові дії та наступальні операції російських військ тривали, що вказує на прагнення російської сторони використовувати переговорний процес для перегрупування сил, оцінки ходу бойових дій та зменшення зовнішньополітичного тиску.

Варто зазначити, що під час дипломатичних контактів напередодні широкомасштабного вторгнення, зокрема у межах переговорів Росія-США та Росія-НАТО у січні 2022 р., окремі учасники та міжнародні посередники обережно заявляли про наявність «ознак готовності до діалогу» з боку Російської Федерації. Висловлювалися твердження про можливість часткового просування в обговоренні безпекових питань. Однак подальший розвиток подій показав, що реальних намірів іти на поступки російська сторона не мала. Паралельно з дипломатичними контактами здійснювалося інтенсивне нарощування військових підрозділів, озброєння та техніки поблизу

кордонів України, що свідчило про домінування силового підходу в зовнішньополітичній стратегії Росії. [45, ст.289]

Водночас російські державні медіа активно відтворювали дезінформаційні наративи про нібито небажання України та західних держав брати участь у конструктивних переговорах. Ця інформаційна кампанія була спрямована на формування у зовнішньої аудиторії уявлення про дипломатичну неготовність української сторони та виправдання подальших дій Росії.

Дипломатичний період напередодні вторгнення став для російського керівництва інструментом отримання додаткового часу, необхідного для завершення логістичного розгортання військ та перегрупування сил. Окремі дипломатичні контакти також використовувалися для збору інформації про позиції західних держав, аналізу можливих слабких місць у оборонних підходах України та її партнерів і визначення потенційних напрямів подальшого тиску. [45, ст.320]

Крім того, Росія здійснювала досить потужний інформаційний тиск на країни Європи, тим самим переконуючи деякі уряди в тому, що якщо піти на поступки РФ, то можна уникнути війни, але в результаті це дало Росії ще більше часу для розширення військової присутності.

Російська Федерація активно використовувала мережу проросійсько-орієнтованих політичних діячів та бізнесових структур для формування сприятливого інформаційного й політичного середовища, спрямованого на підтримку рішень, вигідних російському керівництву та поданих під виглядом «деескалації». Така тактика була характерною для періоду ескалації російсько-українського конфлікту у 2021 р. та особливо посилилася на початку 2022 р., тобто в останні місяці перед повномасштабним вторгненням. У цей час зазначені актори поширювали меседжі про нібито можливість дипломатичного врегулювання та про наявність «простору для компромісу»,

що створювало ілюзорне уявлення про готовність Росії до конструктивного діалогу. Насправді ж рішення щодо застосування збройної сили було ухвалене російським керівництвом завчасно, а інформаційна та політична діяльність пов'язаних із Росією груп виконувала функцію відволікання уваги та зниження сприйняття загрози у міжнародному середовищі. [28,ст.359]

У науковому дискурсі постає питання щодо того, чи могли дипломатичні механізми запобігти подальшій ескалації російсько-українського конфлікту та чи були повністю використані можливості для мирного врегулювання напередодні широкомасштабного вторгнення. У цьому контексті важливим є аналіз переговорної активності України та провідних міжнародних акторів із Російською Федерацією упродовж 2021 р. – початку 2022 р., що дозволяє простежити динаміку дипломатичних зусиль, оцінити їхню результативність та визначити об'єктивні межі ефективності зовнішньополітичних інструментів. Такий підхід дає підстави для з'ясування того, наскільки існували реальні передумови для мирного врегулювання та чи були умови для уникнення подальшої військової ескалації.

На початку 2021 р. стало очевидним, що «мінський процес» заходить у глухий кут і вирішення дипломатичним шляхом проблем, спричинених російською агресією 2014 р. стає все більш проблематичним. Ситуація значно ускладнилася навесні, коли 31 березня РФ офіційно вийшла з режиму припинення вогню. Паралельно було оголошено про військові навчання, під прикриттям яких на кордонах із РФ, Білоруссю та на території окупованого Криму скупчилися значні російські військові угруповання. [22, ст.421]

В світі такий стан речей сприймався як реальна загроза початку військових дій, що стимулювало світових лідерів до активізації перемовин із В. Путіним. Так, 13 квітня 2021 р. Дж. Байден, вперше після свого обрання на посаду Президента США, зателефонував В. Путіну й закликав його до здійснення заходів щодо зменшення напруги на російсько-українському кордоні, а також запропонував провести зустріч для обговорення нагальних

безпекових проблем. У наступні тижні РФ відвела частину своїх військ від кордону, що сприяло послабленню напруги. 16 червня 2021 р. у Женеві відбувся саміт Дж. Байдена та В. Путіна, на якому одним із центральних питань стали російсько-українські відносини. Переговори проходили у закритому режимі. Хоча обидва лідери й заявили про «теплу атмосферу» та домовленості щодо «стратегічної стабільності», той факт, що не було підписано жодного документу, свідчило про малу результативність зустрічі [35].

Новий виток напруги спричинила стаття В. Путіна «Про історичну єдність росіян та українців», оприлюднена в липні 2021 р. У статті заперечувався факт існування окремого українського народу та його право на власну державність. В цій статті було чітко прописано, що українці та росіяни є «одним народом», та є «братами», а українська незалежність є всього лиш результатом так званих «антиісторичних» процесів спровокованих зовнішніми силами.

Стаття відображала реваншистські погляди Росії і служила як ідеологічне виправдання діям керівництву офіційної Москви. Фактично вона продовжувала риторику, яку РФ використовувала ще з часів привласнення собі Криму та підтримку збройних формувань на Донбасі, тобто в 2014р. У тексті президент Росії В.Путін прямо заявляв про те, що незалежність нашої держави є «геополітичною помилкою» та що її нинішній уряд перебуває під контролем США.

Оприлюднення цієї статті викликало досить гостру реакцію України, а також серед західних експертів, бо політика яку несла в собі ця стаття була агресивною щодо України. Багато політичних аналітиків оцінили даний текст як частину до інформаційно-психологічної війни, спрямованої на виправдання дій керівництва Москви у разі військового вторгнення. Більше того, заява про «штучність» української нації стала тривожним дзвіночком до подальшої ескалації та відкритої загрози суверенітету для нашої країни.

Загострення ситуації почалось ще у 2021 році, коли Росія почала активно стягувати до наших кордонів свій особовий склад та техніку, все було під виглядом так званих «навчань». Лідери США, Великої Британії та країн Європейського Союзу намагалися використовувати свої дипломатичні канали по максимуму для того, щоб відвернути агресію. Одними з ключових форматів переговорів стали Женевські переговори між США та Росією, а також була організована ланка зустрічей у рамках Нормандського формату, тобто між Україною, Францією, Росією та Німеччиною).

Вашингтон та Брюссель неодноразово попереджали керівництво держави-агресорки про жорсткі економічні санкції, які будуть запроваджені для РФ у випадку вторгнення у сусідню країну. У грудні 2021р. Джо Байден (на той момент діючий президент Сполучених Штатів Америки) провів відеоконференцію з президентом Росії з В.Путіним, де чітко та серйозно дав зрозуміти, що в разі порушення територіальної цілісності України, Західні країни не залишаться осторонь та буде вводити жорсткі санкції, які зможуть порушити економіку Росії. Однак РФ наполягала на своїх так званих «гарантіях безпеки» та вимагала від НАТО юридично закріплених зобов'язань не розширюватися на Схід.

Були також спроби запобігти конфлікту завдяки дипломатичним переговорам у Нормандському форматі. Франція та Німеччина як учасники намагалися якомога швидше реанімувати переговорний процес щодо врегулювання ситуації на Донбасі. 26 січня 2022р. в столиці Франції відбулася зустріч політичних радників країн які брали участь в цьому форматі, проте нажаль жодних впливових та суттєвих рішень або домовленостей не було досягнуто. Росія і далі продовжувала маніпулювати «Мінськими угодами», вимагаючи від України поступок, які б суперечили нашим принципам і означали б втрату суверенітету над територіями які є окупованими.

З останніх попереджень для Росії щодо спроби вторгнення на територію України стала Мюнхенська конференція з безпеки (18-20 лютого 2022р.). Цей

щорічний форум є значущою міжнародною платформою для обговорення питань геополітики та безпеки на міжнародній арені. У 2022р. основною темою для обговорення на цій конференції стала загроза вторгнення РФ на територію України.

Володимир Зеленський виступив на цій конференції з промовою яка викликала резонанс в учасників, в якій розкритикував миротворчу політику щодо агресора, а також заявив, що Україна має повноцінне право на власну стратегію з безпеки, включно з цим перегляду політики ядерного роззброєння у разі якщо міжнародні гарантії не будуть виконані. Президент України також активно закликав Захід до дій в негайному порядку поки ще не пізно, а не лише слів підтримки, тим самим підкресливши, що зволікання можуть мати катастрофічні наслідки. [45, ст.320]

Але на конференції не було прийнято конкретних рішень щодо запровадження превентивних дій, наприклад санкцій проти Росії чи посилення військової допомоги для України, здебільшого можна сказати, що їх заяви мали більш декларативний характер.

У свою чергу досить вагомим та важливим моментом конференції стало те, що представники Росії демонстративно ігнорували країни Західного блоку. Офіційна Москва вирішила, що не буде відправляти своїх високопосадовців, що стало очевидним та тривожним сигналом, що Росія більше не хоче та не бажає розглядати дипломатію як ефективний інструмент для врегулювання наростаючого конфлікту.

Ця конференція стала заключною та нажаль не результативною перед великою і трагічною війною де Україна намагалася привернути увагу світової спільноти до загрозової ситуації. Однак, попри досить гучні заяви про підтримку, реальних дій або заяв щодо стримування Росії не було вжито і це дало Росії впевненість у власній безкарності.

В умовах наростання військової загрози офіційний Київ прагнув залучитися якомога ширшою підтримкою США. Відповідно В. Зеленський здійснив триденний офіційний візит до США (31 серпня – 2 вересня), в рамках якого відбулася зустріч із Дж. Байденом. Світові ЗМІ зазначали, що розмова була напруженою і, хоча США підтвердили підтримку України щодо відновлення її територіальної цілісності, економічну та військово-технічну допомогу, проривних рішень, як того ждало і очікувало українське керівництво, досягнуто не було. Зокрема, невирішеними залишилися такі питання як членство України в НАТО, приєднання США до переговорів «нормандського формату», зупинка російсько-німецького проекту «Північний потік-2» тощо [24, ст.19].

Ситуація на російсько-українському кордоні восени 2021 р. знову істотно загострилася на тлі збільшення російського військового угруповання під прикриттям військових навчань «Захід-2021» (до 200 тис. військовослужбовців).

9 листопада Москву відвідав глава ЦРУ У. Бернс і мав телефонну розмову з В. Путіним (той перебував у своїй резиденції в Сочі) щодо планів російського вторгнення в Україну. Показово, що президент РФ не став їх заперечувати і озвучив претензії до Заходу, зокрема, щодо гарантій безпеки Росії та потребу обговорення нового міжнародного порядку. Доповідаючи за підсумками розмови Дж. Байдену, У. Бернс зазначив, що остаточне рішення В. Путін ще не ухвалив. Однак, незважаючи на це, занепокоєння Західних партнерів зростало. [13, ст.22]

В цей час на сторінках закордонних ЗМІ поширювалися різноманітні можливі сценарії російської агресії щодо України. Певну інформацію щодо російських планів мали й українські спецслужби. Ряд європейських політиків наприкінці листопада провели телефонні перемовини з В. Путіним. Президент Туреччини Р. Ердоган зголосився виступити посередником між РФ та Україною. 7 грудня 2021 р. у закритому форматі було проведено відео-

переговори Дж. Байдена та В. Путіна. Показово, що до і після розмови американський президент проводив консультації з лідерами Німеччини, Франції, Італії та Великої Британії. [15, ст.29]

Щодо врегулювання конфлікту Україна не була осторонь. На тлі заяв В.Путіна про те, що Україна відмовляється виконувати Мінські угоди, офіційне представництво Києва запропонувало власний план їх імплементації. Володимир Зеленський 21 грудня 2021р. заявив наступне, Україна розробила 10-кроковий план для реалізацій Мінських домовленостей та в свою чергу передала США, Німеччині, Франції та звісно ж Росії. Цей план передбачав поетапне виконання Мінських угод, починаючи з безпекових гарантій і виведення російських військ із тимчасово окупованих територій.

Основні положення включали:

1. Повне припинення вогню та розведення сил у визначених районах.
2. Моніторинг ситуації міжнародними спостерігачами, зокрема ОБСЄ.
3. Відновлення контролю України над державним кордоном.
4. Відведення незаконних збройних формувань та техніки.
5. Міжнародні гарантії безпеки для України. [22, ст.455]

Отже, дипломатичні заходи, вжиті напередодні широкомасштабної агресії Росії проти України, засвідчили складність та обмеженість міжнародних механізмів стримування держави-агресора. Попри численні дипломатичні зусилля, у тому числі переговори у форматі Нормандської четвірки, ініціативи США та Європейського Союзу, а також окремі посередницькі місії, Росія свідомо використовував дипломатію як інструмент затягування часу для військової підготовки.

Україна, зі свого боку, демонструвала конструктивний підхід до переговорного процесу, намагаючись використати всі доступні дипломатичні

механізми для мирного врегулювання конфлікту. Розробка та передача партнерам 10-крокового плану реалізації Мінських угод стала спробою довести, що саме Росія не має наміру виконувати домовленості. Однак Кремль проігнорував ці ініціативи, продовжуючи наполягати на своїх ультимативних вимогах.

Особливу роль у передвоєнній дипломатії відігравали країни Заходу, які намагалися знайти баланс між санкційним тиском на Росію та спробами зберегти можливість мирного врегулювання. Попри чіткі сигнали від США та європейських лідерів щодо наслідків вторгнення, адміністрація РФ сприймала цю риторику як недостатньо рішучу. Відсутність жорстких превентивних санкцій та затримка у постачанні зброї для України лише заохотили Російську Федерацію до подальшої ескалації. [16, ст.108]

Значущою подією стала Мюнхенська конференція з безпеки у лютому 2022 року, де Володимир Зеленський відкрито розкритикував політику країн Заходу щодо стримування Росії. Відсутність конкретних заходів, які могли б унеможливити або значно ускладнити вторгнення, стала черговим сигналом для Росії про слабкість країн-партнерів України у протидії агресії. Водночас Україна продемонструвала рішучість захищати свій суверенітет, не полишаючи дипломатичних спроб врегулювати кризу.

Зрештою, провал дипломатичних зусиль у 2021-2022 рр. став наслідком фундаментального конфлікту між демократичним світом, який керується нормами міжнародного права, та Росією, яка не визнає жодних міжнародних зобов'язань і веде політику силового тиску. Країни Заходу не змогли ефективно застосувати механізми стримування агресора, а Україна опинилася перед фактом неминучого вторгнення, яке мало катастрофічні наслідки для регіональної та глобальної безпеки. [21, ст.703]

Таким чином, події, що передували широкомасштабному вторгненню, стали історичним уроком про необхідність рішучіших дій міжнародної

спільноти перед обличчям загроз світовому порядку. Україна довела свою стійкість як незалежна держава, продовжуючи дипломатичну боротьбу навіть в умовах широкомасштабної війни, а міжнародне співтовариство отримало безцінний досвід щодо стратегії стримування агресивних режимів у майбутньому.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

З початком російської збройної агресії проти України у 2014 р. міжнародна спільнота активізувала комплекс дипломатичних, політичних та економічних заходів, спрямованих на пошук шляхів завершення війни та стримування подальшої ескалації. Центральним елементом цих зусиль стали Мінські домовленості, які окреслювали механізм припинення вогню, відведення важкого озброєння, контроль над ділянками державного кордону та врегулювання низки політичних питань, пов'язаних із тимчасово окупованими районами Донецької й Луганської областей. Незважаючи на формальну підтримку Москвою цих ініціатив, Росія систематично порушувала досягнуті домовленості: здійснювала обстріли, не забезпечувала режим тиші, блокувала доступ місії ОБСЄ та продовжувала зміцнювати свої окупаційні адміністрації. Це засвідчило небажання РФ використовувати дипломатію як інструмент миру – натомість переговори перетворилися для неї на спосіб затягування часу та створення ілюзії виконання зобов'язань.

Упродовж 2021 р. та на початку 2022 р. дипломатична активність західних партнерів України – США, Великої Британії, Франції, Німеччини та інших держав – значно посилилася. Відбувалися численні переговори на рівні лідерів, зустрічі міністрів закордонних справ, консультації в межах НАТО, ЄС, ОБСЄ та Нормандського формату. Метою цих заходів було запобігти розширенню російської агресії та забезпечити РФ чіткі сигнали про неприпустимість силового сценарію. Водночас практичні дії Росії – масштабне нарощування угруповань військ, спорудження польових госпіталів, розгортання логістичних ланцюгів та перекидання техніки до

кордонів України – свідчили про ухвалене заздалегідь політичне рішення щодо початку широкомасштабної війни.

Одним із ключових інструментів дипломатичного впливу на РФ було посилення санкційного тиску. Країни Заходу застосували обмеження проти російських банків, оборонного сектору, енергетичного комплексу та окремих представників політичного керівництва. Хоча санкції мали на меті змусити РФ змінити поведінку та відмовитися від ескалації, їхній превентивний характер виявився недостатнім. Російське керівництво не розглядало дипломатію й санкційні сигнали як стримувальний чинник, а сприймало їх радше як елемент політичного тиску, який можна проігнорувати заради досягнення стратегічних цілей.

Спроби активізувати роботу Нормандського формату також виявилися безрезультатними. Москва наполягала на політичних поступках України без гарантій безпеки, фактично блокуючи будь-які конструктивні ініціативи. Деструктивний характер російської позиції позбавляв переговори змістовності: РФ відмовлялася визнавати себе стороною війни, перекладала відповідальність на Україну та продовжувала підтримувати окупаційні структури.

Дипломатичні зусилля 2014-2022 рр. продемонстрували загальну закономірність: попри активність міжнародних партнерів України, Росія свідомо обирала шлях ескалації та силового тиску. Багаторічний переговорний процес, санкційні заходи, численні дипломатичні місії та міжнародні попередження не змогли стримати рішення російського керівництва розпочати широкомасштабну війну.

РОЗДІЛ II. ПЕРЕГОВОРИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РФ У БЕРЕЗНІ-КВІТНІ 2022Р.: ЗМІСТ, ПЕРЕБІГ ТА РЕЗУЛЬТАТИ

2.1. Зміст переговорного процесу в березні 2022р.: позиція сторін та результати

У березні 2022р. переговорний процес між Україною та Російською Федерацією характеризувався суттєвими розбіжностями дивлячись на позиції сторін, у свою чергу позиції вирізнялися, що унеможливило досягненню стійкого мирного врегулювання воєнних дій з боку РФ.

Перший раунд переговорів між Україною та Російською Федерацією відбувся 28 лютого 2022 р. на українсько-білоруському кордоні, поблизу річки Прип'ять, у районі пункту пропуску «Гомельська область». Зустріч проходила за посередництва білоруської сторони, однак без її участі у переговорах. Українську делегацію очолив Давид Арахамія, голова парламентської фракції «Слуга народу». До її складу також увійшли Михайло Подоляк – радник керівника Офісу Президента України, Олександр Чалий – дипломат, колишній заступник міністра закордонних справ України, Микола Точинський – заступник міністра оборони України та Рустем Умеров – народний депутат України. Російську делегацію очолив Володимир Мединський, помічник президента РФ. [44, ст.198] Серед інших учасників були Леонід Слущкий – голова комітету Державної думи з міжнародних справ, Андрій Руденко – заступник міністра закордонних справ РФ, Олександр Фомін – заступник міністра оборони РФ та Борис Гризлов – посол Російської Федерації в Білорусі. Під час переговорів українська сторона наполягала на негайному припиненні вогню, виведенні російських військ з території України та запровадженні міжнародних гарантій безпеки, тоді як російська делегація висувала ультимативні вимоги щодо «демілітаризації» та «денацифікації» України. За підсумками зустрічі сторони не дійшли конкретних домовленостей, однак домовилися продовжити переговорний процес у подальшому. [44, ст.200]

Після завершення першого раунду Росія посилила інтенсивність ракетно-бомбових ударів по українській території, у тому числі по цивільних об'єктах. 1 березня 2022 р. було атаковано центр Харкова – площу Свободи та будівлю Харківської обласної державної адміністрації. В цей же час Володимир Зеленський провів телефонні переговори з канцлером Німеччини Олафом Шольцем та президентом США Джо Байденом, закликавши «закрити небо» над Україною, проте союзники відмовилися, наголошуючи на небажанні бути втягнутими у військове протистояння з Росією. [53]

Тим часом Сполучені Штати та Європейський Союз запровадили нові пакети санкцій проти РФ і Білорусі, зокрема у військовій та енергетичній сферах, а також закрили свій повітряний простір для літаків з цих країн. Українська сторона послідовно діяла у рамках міжнародного права, зокрема Статуту ООН, наголошуючи на необхідності припинення агресії, відведення військ у межі міжнародно визнаних кордонів 1991 року та створення дієвих гарантій безпеки. [53]

Другий раунд переговорів відбувся 3 березня 2022 року у Біловезькій пущі (Брестська область, Білорусь). За його результатами Михайло Подоляк повідомив, що сторони досягли розуміння щодо спільного забезпечення гуманітарних коридорів для евакуації цивільного населення та доставки медикаментів і продуктів харчування до зон інтенсивних бойових дій з можливістю тимчасового припинення вогню у відповідних секторах. Водночас він зазначив, що українська делегація не отримала очікуваних результатів. Представники російської сторони, зокрема Володимир Мединський і Леонід Слуцький, заявили про певне взаєморозуміння та потенційні домовленості, які можуть бути закріплені на вищому рівні. [53]

3 березня 2022р. знову у ролі посередника виступив Е. Макрон, який з ініціативи В. Путіна, провів з ним півторагодинну телефонну розмову, після чого передзвонив В. Зеленському [41]. Пізніше він так прокоментував комунікацію: «Найгірше попереду. Путін дав зрозуміти, що хоче взяти під контроль усю Україну цілком, якщо українці не погодяться на нинішні умови».

Оцінка французького президента збігалася з висновками американської сторони. Тоді речниця Білого дому Дж. Псакі повідомила, що, за даними Пентагону, росіяни вели в Україну 90% бойової сили, зібраної для вторгнення, і додала: «...вони продовжують добиватися своєї кінцевої мети – взяття Києва і взяття всієї України» [19].

Подальші дії не тільки підтвердили ці оцінки, але й повністю засвідчили, що ситуація починає розгортатися за гіршим сценарієм, ніж очікувалося, тобто про те, що не тільки Європа, а світ загалом вже стоїть на порозі ядерної катастрофи, бо вже 3 березня 2022р. розгорнулися в повному обсязі бої за Енергодар.

Згідно з домовленостями між сторонами після другого раунду переговорного процесу, Україна всіма силами хотіла добитись від Росії відкриття гуманітарних коридорів. Особливо це стосувалося Маріуполя де ситуація була критичною, люди не могли виїхати з міста, бо РФ його систематично обстрілювала та не давала можливості виїхати цивільним. Домогтися відкриття гуманітарного коридору для біженців не вдалося.

Коментуючи ситуацію, В. Зеленський зазначив: «Усі, хто потребує допомоги, повинні мати змогу вийти. Хто хоче. Усі, хто може захищати своє місто, повинні продовжувати боротьбу. Повинні. Бо якщо всі підуть, то чиє тоді буде це місто?» [33]. Зриваючи евакуацію, російська сторона звинувачувала якихось «націоналістів», які начебто не припиняли вогонь. Водночас вона намагалася нав'язати евакуаційні коридори на територію Росії, але українська сторона виступала категорично проти цього. Особливо цинічно лунали російські пропозиції до мешканців Київщини та Чернігівщини евакуюватися в Росію через Білорусь [18].

Новий раунд переговорів який відбувся 7 березня 2022р. не дав очікуваних результатів. М. Подоляк повідомив, що було досягнуто деяких позитивних зрушень щодо гуманітарних коридорів, проте на ключовому політичному треку (припинення вогню, перемир'я, закінчення бойових дій) було домовлено лише продовжити «інтенсивні консультації». На що російська

делегатія ледь приховувала своє розчарування. В. Мединський зазначив: «Наші очікування від переговорів не виправдалися, але ми сподіваємося, що наступного разу зможемо зробити суттєвіші кроки вперед. Переговори буде продовжено». Він повідомив, що російською стороною був підготовлений «великий набір письмових документів»: «...ми вже взяли конкретні договори, проекти та пропозиції, сподівалися, що сьогодні щодо тих пунктів, про які начебто вже домовилися принципово, можна буде підписати хоча б якийсь протокол, проте українська сторона всі ці документи забрала на вивчення додому, підписати щось не змогла на місці, і сказали, що ми повернемося до цього питання, мабуть, на наступній зустрічі» [18].

З 8 березня 2022р. Україна почала вже просувати свої умови для досягнення перемир'я і почала окреслювати, якими могли бути домовленості з офіційною Москвою. В. Зеленський висловив думку, що у майбутньому Україна повинна мати колективний договір безпеки зі всіма своїми сусідами, включаючи Росію, та за участю провідних держав світу – США, Франції, Німеччини, а також Туреччини: «Це будуть гарантії не лише для України. Це будуть гарантії і Росії, про які вона постійно говорить. Хоча я не знаю, від кого вона захищається» [32]. А у своєму зверненні 8 березня 2022р. В. Зеленський заявив: «Війну треба закінчувати. Треба сідати за стіл переговорів. Але чесних, предметних, в інтересах людей, а не застарілих убивчих амбіцій» [31].

Після переговорного дипломатичного процесу 7 березня 2022р. питання про організацію гуманітарних коридорів було зрушено з місця і вже 8 березня 2022р. вдалося повністю евакуювати українських та іноземних громадян з Сум. А станом на 9 березня 2022р. були вже відкриті гуманітарні напрямки з міст, які були біля гарячих точок. Однак фактично військові дії не припинялися і евакуаційні заходи проходили в меншому обсязі, нерідкими були й російські обстріли евакуаційних колон [18].

На 10 березня 2022р. було домовлено про проведення очних переговорів у Туреччині міністрів іноземних справ Д. Кулеби та С. Лаврова. Перед ними на позицію Кремля намагалися вплинути О. Шольц і Е. Макрон,

які провели телефоні переговори з В. Путіним. Вони вимагали негайного припинення вогню та вирішення суперечки виключно шляхом переговорів [18].

Увечері 12 березня 2022р. у російському виданні «Комерсант» був оприлюднений розширений коментар М. Подоляка, у якому той повідомив, що українська сторона розраховувала вийти на «багатокомпонентний» договір між Росією та Україною: «Він повинен включати кілька позицій. Насамперед позиції щодо припинення війни як такої. Другий пункт – процедура, швидкість за часовими параметрами виходу російських військ із території України. Третя частина – це мирна угода. Яким чином мир буде гарантовано. І тут повертаємося до ключового моменту, довкола якого все й будується, – гарантії безпеки Україні, щоби подібні ситуації не повторювалися». Він також згадав четвертий компонент: «Це природно, обговорення масштабних інфраструктурних руйнувань, які є по всій країні... мають бути чітко прописані компенсаторні механізми: за рахунок чого та за рахунок якого бюджету все це відновлюватиметься. Це, даруйте, суми у мільярдах доларів, якщо беремо попередню оцінку». За словами М. Подоляка, майбутній російсько-український договір, крім гарантій безпеки для України, мав також «враховувати ті гарантії безпеки, які хоче отримати і Російська Федерація, яка має свої страхи щодо цілої низки глобальних військових союзів» [18].

13 березня російсько-українські переговори продовжувалися в онлайн-форматі у підгрупах. Тоді член російської делегації Л. Слуцький заявив про «суттєвий прогрес» у переговорах і висловив сподівання, що він переросте у підписання документів. 14 березня 2022р. в онлайн-режимі відбувся четвертий переговорний раунд. Він проходив важко і був перерваний на технічну паузу [18].

В ніч на 16 березня В. Зеленський розповів: «Як мені доповідають, позиції на переговорах звучать уже реалістичніше. Проте, ще потрібний час, щоб рішення були в інтересах саме України» [36].

Заява Президента України В.Зеленського, яку він надав 16 березня 2022р. відображала зміни в динаміці дипломатичного протистояння.

По-перше, РФ на початку березня, після кількох раундів переговорів, почала більш коригувати свою риторику введення дипломатичних перемовин, яка з початку мала ультимативний характер, тобто ставила здебільшого вимоги щодо «демлітаризації» та «денацифікації» України поступово зміщувалася в бік обговорення чітких та конкретних аспектів безпеки, зокрема щодо гуманітарних коридорів, а також надання можливості для обміну полоненими. Такі зміни могли вказувати на певне визнання того, що початкові російські вимоги є неприпустимими для української сторони і не отримують підтримки на міжнародному рівні.

По-друге, на переговорний процес все більше впливала воєнна ситуація на фронті. Українські збройні сили активно стримували наступ російських військ, і внаслідок цього керівництво Росії, ймовірно, усвідомило необхідність тимчасової деескалації для перегрупування сил і досягнення тактичних успіхів на інших напрямках. Це могло стати одним із чинників, що змусило Росію дещо знизити свої вимоги і вступити в більш конструктивний діалог щодо умов припинення вогню. [27, ст.560]

Міжнародний тиск також відіграв важливу роль. Країни Заходу, зокрема США, Великобританія, Франція та Європейський Союз, активно підтримували Україну не лише на дипломатичному рівні, але й шляхом постачання зброї та гуманітарної допомоги. Це створювало додатковий тиск на Росію, змушуючи її шукати виходи з конфлікту без подальшої ескалації.

Ключовим моментом переговорного процесу у березні 2022 р. стало проведення 29 березня 2022 р. консультацій у Стамбулі (Туреччина) за посередництва турецької сторони. Ця зустріч ознаменувала певний зсув у дипломатичній динаміці, оскільки вперше від початку широкомасштабної агресії українська делегація представила структуровані пропозиції щодо комплексного врегулювання конфлікту [40, ст.23].

Українсько-російська зустріч у Стамбулі стала наразі найефективнішим раундом переговорів з агресором. Принаймні, за її офіційними результатами: адже саме за підсумками стамбульського раунду представник Міноборони РФ оголосив про часткове відведення російських військових від Києва та Чернігова. [15, ст.19]

У контексті переговорів щодо так званої «мирної угоди» слід зазначити, що реальних домовленостей досягнуто не було, або вони залишалися на попередньому, концептуальному рівні. Усі пропозиції, озвучені українською стороною під час стамбульського раунду 29 березня 2022 р., мали характер початкових ініціатив, які ще потребували опрацювання та узгодження з російською стороною. Фактично, йшлося не про проєкт мирного договору, а лише про концептуальні засади, які Україна запропонувала покласти в основу майбутнього документа.

Російська Федерація, зі свого боку, не надала згоди за жодним із пунктів українських пропозицій, а лише взяла їх до розгляду. Таким чином, станом на кінець березня 2022 р. переговорний процес перебував на етапі формування узгодженої концепції, що мала стати підґрунтям для подальшого вироблення юридично зобов'язуючого міжнародного документа. У цьому контексті розглядалася можливість укладення багатосторонньої угоди про гарантії безпеки України, хоча з практичного погляду більш доцільним вбачалося поєднання двостороннього та багатостороннього форматів договорів [40, ст.24].

Представники української делегації наголосили, що запропоновані умови становлять червоні лінії – принципові позиції, щодо яких не передбачається жодних поступок. Водночас за іншими пунктами сторони допускали подальшу дискусію з метою вироблення компромісних рішень у межах майбутнього переговорного треку.

Зміст українських пропозицій, представлених під час стамбульського раунду переговорів 29 березня 2022 р., вперше був окреслений публічно як українськими, так і російськими представниками, що дозволяє досить чітко

реконструювати основні положення концепції. Опис позицій обох сторін у цей період був переважно узгодженим, а в інформаційний простір потрапили фрагменти документа, які фактично підтверджували українське бачення.

Основні положення українських пропозицій можна узагальнити таким чином:

Для початку дії угоди **армія РФ має вийти на межі 23.02.2022**, тобто окупаційна армія лишається тільки в Криму і в ОРДЛО. У фрагментах документа цей пункт напряду не прописаний, але він побічно впливає з інших положень. А найголовніше: про це багаторазово заявляли усі учасники переговорів як про базову вимогу, щодо якої Київ не поступиться.

Ці гарантії не поширюються на Крим та ОРДЛО (тимчасово або на постійній основі, тут є різночитання). Це робиться для того, щоби держави-гаранти не були втягнуті у війну у перший же день після ратифікації договору.

Натомість Україна обмежує свій суверенітет у питанні міжнародної безпекової співпраці. Ми гарантуємо свій **невступ до НАТО або інших військових союзів**, обіцяємо змінити для цього Конституцію. Важливо: це не просто позаблоковість, йдеться про значно сильніше відмежування від НАТО. Зокрема, Київ пропонує записати в договір **заборону на розміщення в Україні іноземного контингенту**, а **військові навчання** можна проводити лише за згоди держав-гарантів (включно з РФ та Китаєм).

В обмін на невступ до НАТО держави-члени ЄС, присутні серед гарантів (а це, зокрема, Німеччина та Франція), гарантують Україні **сприяння у вступі до Євросоюзу**. За словами радника голови Офісу президента Михайла Подоляка, йдеться про "гарантії обов'язкового входження в єдиний ринок Євросоюзу" (чи це реально – розглянемо згодом, зараз лише фіксуємо позиції Києва).

Україна та РФ починають **переговори щодо статусу Криму**, які триватимуть 15 років. При цьому переговорники підкреслюють, що питання АР Крим та Севастополя розглядатимуть окремо (напевно, припускаючи різну

домовленість з РФ щодо них). Натомість Україна обіцяє **не повертати Крим військовим шляхом**, а от щодо Донбасу такої обіцянки немає.

Усе це запрацює лише у разі, якщо такий договір затвердять на референдумі, його ухвалить Верховна Рада та парламенти держав-гарантів. Процес почнеться лише після виведення військ, як йдеться у п. 1, але може зірватися на кожному з етапів ратифікації [40, ст.26].

Попри природне прагнення українського суспільства до повної та безумовної капітуляції Російської Федерації, реалізація такого сценарію видається малоімовірною з огляду на масштаб держави-агресора, її військовий потенціал і статус ядерної держави. Повне військове звільнення територій Російської Федерації Збройними силами України є нереалістичним завданням у межах сучасних воєнно-стратегічних можливостей.

В березні 2022 р. розглядалися кілька потенційних варіантів завершення війни.

Перший – укладення мирної угоди або домовленості про припинення бойових дій без остаточної поразки однієї зі сторін, що передбачає досягнення компромісів на дипломатичному рівні. Другий – тимчасове припинення бойових дій без офіційної угоди, яке може бути наслідком виснаження однієї зі сторін, передусім агресора. Втім, з огляду на реваншистську риторичку та послідовну антиукраїнську політику російського керівництва, такий сценарій радше становив би тимчасову паузу перед новим етапом агресії, ніж стабільне перемир'я.

Українська влада, зважаючи на зазначені ризики, обрала курс на досягнення довготривалої, юридично оформленої мирної угоди, яка могла б забезпечити більш стійку безпекову паузу. Відповідно, перед Президентом України, урядом і Збройними силами постало завдання – сформуванати такі умови домовленостей, які б відповідали національним інтересам і мали підтримку українського суспільства. У протилежному випадку існував ризик сприйняття угоди як поступки або навіть капітуляції, передусім серед військових та частини патріотично налаштованих громадян.

Водночас будь-яка потенційна мирна угода неминуче містила в собі елементи компромісу, що є невід'ємною складовою дипломатичного процесу. Проте аналіз стамбульських пропозицій свідчить, що вони не містили ознаки капітуляції. Навпаки, позиція України виглядала зваженою й конструктивною, орієнтованою на досягнення реальних гарантій безпеки та міжнародно-правового закріплення статусу держави. [28, ст.352]

Більше того, окремі елементи українських ініціатив, зокрема готовність до переговорів щодо статусу Криму, мали безпрецедентний характер, оскільки Російська Федерація раніше категорично відмовлялася розглядати питання належності півострова. За умови реалізації таких положень, як отримання дієвих гарантій безпеки, прискорення євроінтеграційного процесу, збереження міжнародних санкцій проти РФ і запровадження механізму репарацій за рахунок заморожених російських активів, подібна угода могла б розглядатися українським суспільством як прийнятний компроміс. [39]

Отже, переговори, що розпочалися 28 лютого на українсько-білоруському кордоні та продовжилися у березні в Біловезькій пуші й Стамбулі, показали глибокі розбіжності у підходах сторін. Україна послідовно вимагала повного припинення вогню, виведення військ РФ і надання міжнародно-правових гарантій безпеки, тоді як Росія наполягала на політичних та військових поступках, висуваючи ультимативні вимоги щодо «демілітаризації» та «денацифікації» України.

Попри обмежені практичні результати, березневі переговори мали важливе значення як дипломатичний інструмент фіксації позицій сторін і формування української концепції післявоєнного врегулювання. Вперше Україна представила власну модель гарантій безпеки та запропонувала формат нейтрального статусу за умови колективних міжнародних гарантій. Ці пропозиції, презентовані у Стамбулі 29 березня, стали свідченням переходу України від реактивної до проактивної дипломатії.

2.2 Особливості переговорного процесу в квітні 2022р.

У квітні 2022 р. переговорний процес між Україною та Російською Федерацією набув нової динаміки, що було зумовлено як зміною ситуації на полі бою, так і міжнародними реакціями на злочини російської армії, зокрема у Бучі, Ірпені та Гостомелі. Після серії зустрічей у березні, включно зі стамбульськими переговорами 29 березня, сторони продовжили дипломатичний діалог переважно у форматі відео-конференцій. Проте вже на початку квітня стало очевидно, що інтенсивність та конструктивність переговорів суттєво зменшилася. Публічні заяви представників української делегації, зокрема радника керівника Офісу Президента Михайла Подоляка, свідчили, що переговори переходять у «технічну фазу», а політичний зміст практично втрачає актуальність через дії російських військ на території України.

На початку квітня 2022 р. розпочався організований відступ російських військ із територій Київської, Чернігівської та Сумської областей, що стало одним із перших значних переломів у ході війни. Після невдалої спроби захоплення столиці та розгрому російських підрозділів на північних напрямках Кремль був змушений вивести більшість своїх сил, зосередивши їх на підготовці нового етапу наступу на Сході України. За даними *Reuters* (4-6 квітня 2022 р.), російські війська «майже повністю залишили північ України», а українські сили відновили контроль над основними населеними пунктами поблизу Києва, зокрема Ірпенем, Бучею, Гостомелем і Бородянкою [13, ст.140].

Цей процес мав безпосередній вплив на переговорну позицію України. Відступ російських військ був сприйнятий не як жест доброї волі, а як результат провалу агресивної стратегії РФ і ефективних дій Збройних сил України. Звільнення північних регіонів зміцнило впевненість українського керівництва у здатності країни не лише оборонятися, а й диктувати власні умови у дипломатичному вимірі. Після звільнення Київщини офіційний Київ зайняв твердішу позицію у переговорах, наполягаючи на повному виведенні

російських військ із території України, включно з Донбасом і Кримом, а також на притягненні Росії до відповідальності за воєнні злочини. [40, ст.21]

Водночас західні союзники України, зокрема США, Велика Британія та НАТО, розцінювали цей відхід не як ознаку деескалації, а як тактичне перегрупування сил. Міністерство оборони Великої Британії у розвідувальному зведенні від 5 квітня 2022 р. зазначало, що «відхід російських військ з північної України є результатом логістичних провалів і серйозних втрат, але не свідчить про політичну готовність до миру». Представники НАТО підтвердили, що Росія зберігає боєздатність та планує перекинути основні сили на схід для нової фази наступу. Американські аналітики, зокрема у звіті *The New York Times* (6 квітня 2022 р.), підкреслили, що відступ є «маневром для концентрації зусиль на Донбасі», а не початком процесу мирного врегулювання.

30 березня 2022 р. голова російської делегації Володимир Мединський доповів президентові Російської Федерації Володимиру Путіну про результати переговорів, що відбулися напередодні у Стамбулі. Після цього пресекретар президента РФ Дмитро Пєсков заявив, що позитивним моментом у переговорах є те, що «українська сторона принаймні почала конкретно формулювати свої пропозиції та викладати їх письмово». Водночас він зауважив, що Росія «не може констатувати наявності якихось проривів або багатообіцяючих результатів», підкресливши, що «ще необхідна тривала і ґрунтовна робота» над узгодженням позицій сторін [13, ст.200].

У своїх подальших публічних коментарях Володимир Мединський наголосив, що «Україна вперше заявила про готовність виконати ті принципові вимоги, на яких Росія наполягала протягом останніх років». За його словами, реалізація цих зобов'язань «могла б усунути загрозу створення на українській території натівського плацдарму». Водночас Мединський підкреслив, що «принципова позиція російської сторони щодо Криму та Донбасу залишається незмінною», чим фактично підтвердив відмову Російської Федерації від будь-яких поступок у питанні територій.

Міністр закордонних справ Росії Сергій Лавров, перебуваючи з офіційним візитом у Китаї, охарактеризував результати стамбульських переговорів як «певний позитивний рух уперед». Він зазначив, що це «ще не остаточний результат», але визнав «істотним прогресом» той факт, що українська сторона нібито підтвердила готовність забезпечити неядерний і позаблоковий статус держави, а також гарантувати власну безпеку поза межами Північноатлантичного альянсу.

30 березня відбулися годинні переговори між В. Зеленським та Дж. Байденом, присвячені підсумкам стамбульського раунду. Крім того, сторони обговорювали військову, економічну та гуманітарну допомогу Україні (зокрема, США повідомили про намір надати уряду України 500 млн дол. у вигляді прямої бюджетної допомоги), а також додаткові санкції проти Росії. Зазначимо, що саме тоді у публічному полі активізувалася тема можливих переговорів Дж. Байдена з В. Путіним. 31 березня директор Білого дому зі зв'язків із громадськістю К. Бедінгфілд заявила, що Дж. Байден погодиться на розмову з В. Путіним за умови узгодження певних гарантій: «Нам було абсолютно ясно, що будь-яке відновлення дипломатії на цьому рівні вимагатиме від росіян серйозної демонстрації деескалації, а ми цього не бачили» [13, ст.180].

1 квітня О. Лукашенко намагався прояснити В. Путіну ситуацію з перебігом переговорів з Україною. З цього ж приводу дзвонив В.Путіну і президент Казахстану К.-Ж.Токаєв. Вдень 1 квітня В.Зеленський обговорив із Е.Макроном перебіг та перспективи переговорного процесу, важливість безпекових гарантій, а також український Президент підтримав ініціативу Франції щодо гуманітарних коридорів із Маріуполя. Новий раунд російсько-українських переговорів прогресу не показав. Це підтвердив 2 квітня Д. Песков, який заявив, що переговори «йдуть непросто». При цьому він виклав кремлівські очікування щодо «денацифікації» України: «Ми все ж таки розраховуємо і сподіваємось на те, що так чи інакше такі прояви націоналістичних ідей будуть заборонені в Україні. Ми сподіваємося, що все-

таки російська мова відновить свої позиції в Україні... всі націоналістичні уподобання українців почнуть потихеньку відмирати». Понад те, незважаючи на відхід російських військ з північних та північно-східних регіонів України, він наполягав, що «демілітаризація йде повним ходом» [13, ст.181].

Президент України Володимир Зеленський, оцінюючи ситуацію наприкінці березня – на початку квітня 2022 р., окреслив основні орієнтири державної позиції щодо війни та переговорного процесу. У своїх заявах він наголошував, що перемогою для України стане відстоювання всіх територій, які перебували під контролем держави станом на 24 лютого 2022р., тобто до початку повномасштабного вторгнення. Глава держави підкреслив, що мир не може бути результатом односторонніх рішень Російської Федерації, а повинен бути виборений Україною – як на полі бою, так і шляхом дипломатії. «Мир для нас не буде наслідком якихось рішень ворога десь у Москві. Не треба плекати порожніх надій, що вони просто підуть із нашої землі. Ми можемо тільки вибороти мир – у тяжких боях, на перемовинах і в щоденній енергійній праці», - зазначив Президент. [41]

Паралельно з дипломатичними зусиллями українська влада намагалася забезпечити безпеку стратегічно важливих ядерних об'єктів, що опинилися під контролем російських військ. У контексті стамбульського раунду переговорів до Києва прибув генеральний директор Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ) Рафаель Гроссі, який 30 березня 2022 р. провів зустріч із міністром енергетики України Германом Галущенком. Під час переговорів обговорювалися питання виведення російських військових підрозділів з територій Запорізької та Чорнобильської атомних електростанцій, а також гарантування безпеки персоналу та стабільності ядерних об'єктів. За результатами зустрічі сторони висловили «стриманий оптимізм» щодо можливості відновлення контролю України над цими стратегічними об'єктами [18].

У цей же день було офіційно повідомлено про початок виведення російських військ з території Чорнобильської АЕС, яку окупаційні сили

утримували з перших днів війни. За оцінками голови Державного агентства України з управління зоною відчуження Євгена Крамаренка, під час відступу з окупованої частини Київської області через зону Чорнобиля пройшло близько 10 тисяч одиниць російської військової техніки, значна частина якої могла зазнати радіаційного забруднення. Існували також підстави вважати, що російські військовослужбовці, які перебували на території зони відчуження, отримали опромінення внаслідок недотримання базових правил радіаційної безпеки.

31 березня Росгвардія та представники «Росатому» остаточно залишили ЧАЕС, змусивши перед цим начальника зміни підписати акт прийому-передачі охорони станції, де вказувалося, що начебто українська сторона не має до них претензій. Водночас стало відомо, що росіяни, відступаючи з ЧАЕС, забрали із собою українських нацгвардійців, яких захопили у полон на початку вторгнення [6, ст.290].

У квітні 2022 р. переговорний процес між Україною та Російською Федерацією поступово втратив динаміку, а на зміну початковим спробам досягти компромісу прийшло усвідомлення глибокої несумісності позицій сторін. Після стамбульських переговорів 29 березня сторони продовжували контакти переважно у форматі відео-конференцій, однак уже з перших днів квітня стало очевидно, що конструктивний діалог фактично призупинився. Українська делегація наполягала на реальних гарантіях безпеки, повному виведенні російських військ з усієї території держави та притягненні Росії до відповідальності за воєнні злочини. Натомість російська сторона, за відсутності відчутних успіхів на фронті, намагалася використати переговори як інструмент інформаційного впливу, створюючи ілюзію «готовності до миру» для зовнішньої аудиторії. [45, ст.239]

Важливим чинником, який визначив атмосферу переговорів у квітні, стали події у деокупованих районах Київської, Чернігівської та Сумської областей, де було виявлено масові вбивства мирного населення. Факти воєнних злочинів у Бучі, Ірпені та Маріуполі викликали глибокий шок у

міжнародній спільноті та суттєво змінили тональність позицій західних держав. Після цих подій у Європейському Союзі був затверджений п'ятий пакет санкцій проти Росії, а Велика Британія, США та Канада оголосили про посилення військової підтримки України. Це остаточно переконало українське керівництво, що переговори з агресором не можуть бути засобом досягнення миру без відповідальності за злочини.

У дипломатичному вимірі квітень 2022 р. ознаменувався згортанням активної фази переговорів. Представники української делегації, зокрема Михайло Подоляк, наголошували, що переговори «перейшли у технічну фазу» і не приносять суттєвих результатів через відсутність доброї волі з боку Москви. Після середини квітня комунікація між делегаціями майже припинилася. Основна увага Києва змістилася на мобілізацію міжнародної підтримки, розширення санкційного тиску, документування воєнних злочинів і підготовку до нового етапу воєнних дій на Сході. [50, ст.198]

Російська Федерація, зі свого боку, намагалася представити переговори як «заморожені через жорстку позицію Києва», перекладаючи відповідальність за застій процесу на Україну. Однак за оцінками аналітичних центрів (*Wilson Center, Chatham House, Atlantic Council*), саме Росія не продемонструвала готовності до компромісу, оскільки продовжувала наполягати на збереженні контролю над частиною окупованих територій, визнанні анексії Криму та відмові України від євроатлантичного курсу. [52]

Таким чином, переговори у квітні 2022 р. фактично зайшли у глухий кут. Їх результати мали радше політичний, ніж практичний характер: Україна зміцнила свої позиції у міжнародному вимірі, отримала безпрецедентну підтримку з боку західних партнерів і переконалася у відсутності щирих намірів Росії завершити війну шляхом переговорів. Зі свого боку, Росія втратив ініціативу як на полі бою, так і в дипломатичному полі, натомість зосередившись на спробах реалізувати «другу фазу операції» на Донбасі.

Квітневий етап переговорного процесу між Україною та Російською Федерацією засвідчив якісну трансформацію дипломатичної стратегії України

– від пошуку потенційних компромісів до чіткого утвердження принципу «жодних поступок під тиском агресора». Зміна політичної й воєнної ситуації, зокрема звільнення Київської, Чернігівської та Сумської областей, суттєво вплинула на переговорну динаміку, дозволивши Україні перейти від оборонної позиції до більш упевненої й вимогливої дипломатичної лінії.

Виведення російських військ із північних регіонів стало тактичним, але не стратегічним успіхом, що свідчив про провал первинного плану Росії зі швидкого захоплення Києва. Однак цей крок значно посилив позиції України на міжнародній арені, продемонструвавши здатність Збройних сил до ефективної оборони, а також стійкість політичного керівництва до тиску та шантажу.

Події квітня 2022р. остаточно продемонстрували, що мирне врегулювання війни можливе лише за умови поєднання військової сили, міжнародної солідарності та юридичної відповідальності Російської Федерації за скоєні злочини агресії. Від цього моменту дипломатичні зусилля України почали розвиватися у руслі формування міжнародної коаліції підтримки, поглиблення санкційного тиску та документування воєнних злочинів з метою майбутнього притягнення винних до відповідальності.

Квітень 2022р. став переломним етапом, коли дипломатія України перетворилася з інструмента пошуку компромісу на механізм стратегічного утвердження національних інтересів, орієнтований на відновлення територіальної цілісності, забезпечення реальних гарантій безпеки та досягнення справедливого миру на основі міжнародного права.

2.3 Тактичні підходи та дипломатична тактика сторін у переговорному процесі в березні-квітні 2022р.

Під час березневих-квітневих переговорів між Україною та Російською Федерацією сторони поєднували формальні дипломатичні контакти з використанням різноманітних тактичних і стратегічних інструментів, що відображало різницю у їхніх підходах до вирішення конфлікту. Українська

делегация дотримувалася комплексної стратегії, яка передбачала одночасне ведення офіційних переговорів на дипломатичному рівні та систематичних комунікацій з урядом офіційного Києва для міжнародної аудиторії. Президент Володимир Зеленський активно залучав медіа та соціальні платформи, включно з прямими ефірами та заявами у міжнародних ЗМІ, для формування позитивного іміджу України у світі, мобілізації політичної підтримки та тиску на Російську Федерацію. Такий підхід дозволяв українській стороні демонструвати свою готовність до переговорів, одночасно підкреслюючи несправедливість і агресивність дій Москви, що посилювало аргументацію України у міжнародних інституціях та союзницьких столицях.

Крім того, українська делегация дотримувалася принципу прозорості переговорного процесу, публікуючи частину позицій та пропозицій у відкритих джерелах. Це не лише сприяло інформуванню партнерів про хід перемовин, але й забезпечувало політичний тиск на РФ, обмежуючи її можливості для маніпуляцій чи перекручування українських позицій. Одночасно Київ активно формував коаліцію міжнародної підтримки, звертаючись до провідних держав та організацій, включно з Європейським Союзом, США, Великою Британією та Туреччиною, з метою отримання політичних, військових і гуманітарних гарантій. Така стратегія комбінувала юридичні й політичні аспекти безпеки, посилювала легітимність української сторони та створювала додаткові важелі для переговорного маневру, водночас підкреслюючи готовність Києва до компромісів, які не ставили під загрозу суверенітет та територіальну цілісність держави [49, ст.23]

Російська сторона, навпаки, застосовувала тактику контрольованого тиску та подвійної риторики, поєднуючи участь у переговорах із продовженням активних бойових дій та інформаційно-пропагандистських кампаній. Москва намагалася створити видимість готовності до діалогу, водночас висуваючи ультимативні вимоги, що передбачали визнання Україною анексії Криму, незалежності окупованих районів Донбасу та запровадження нейтрального статусу держави. Така тактика мала на меті

перевести переговори у русло політичного шантажу, змушуючи Київ погоджуватися на поступки під тиском воєнних дій. Російські представники – Володимир Мединський, Леонід Слуцький та Сергій Лавров – активно коментували переговорний процес у ЗМІ, намагаючись сформувати образ України як сторони, яка нібито «зриває домовленості» та «затягує процес». [6, ст.308]

Одночасно РФ використовувала переговори як інструмент оперативного маневру: поки тривали дипломатичні зустрічі, російські війська продовжували атаки на Маріуполь, Харків, Миколаїв та інші міста, прагнучи покращити свої позиції на фронті і створити сприятливі умови для диктату під час перемовин. Така політика демонструвала прагнення РФ поєднувати дипломатію з воєнним тиском, використовуючи переговори як прикриття для перегрупування сил і відновлення наступальних дій. [9, ст.311]

Інформаційна стратегія Москви базувалася на маніпуляціях та вибіркового висвітленні перебігу перемовин. Російські офіційні медіа акцентували на «миролюбних ініціативах» Росії, водночас звинувачуючи Україну в нібито невиконанні домовленостей, що мало на меті вплинути на міжнародну громадську думку і послабити підтримку України з боку західних союзників. Паралельно РФ намагалася залучити до переговорного процесу «нейтральних» партнерів – насамперед Китай та Індію – для демонстрації власної зовнішньополітичної суб'єктності та противаги впливу НАТО і ЄС [47, ст.167].

Для України важливою складовою військово-дипломатичного синтезу стало використання воєнних успіхів як аргументу у переговорах. Захист Києва, зупинення наступу на Чернігівщині та Сумщині, а згодом повне звільнення північних областей у квітні 2022 року стали доказом ефективності української оборони і неспроможності Росії досягти своїх стратегічних цілей. Ці події суттєво підсилили позиції української делегації, яка відмовилася від будь-яких територіальних поступок і почала наголошувати на необхідності повного відновлення територіальної цілісності держави. Водночас дипломатія

Києва виконувала завдання перетворення військових перемог на політичний капітал, що дозволяло залучати додаткову міжнародну підтримку, розширювати санкційний тиск на РФ і формувати позитивне сприйняття України як країни, здатної не лише оборонятися, а й вести відповідальну зовнішню політику.

Російська Федерація, своєю чергою, намагалася використати переговори для досягнення тактичних військових цілей. В умовах невдалого наступу на північному напрямку Москва використовувала дипломатичні зустрічі як прикриття для перегрупування військ, перекидання техніки та особового складу на схід і південь України. Зокрема, після завершення стамбульських переговорів 29 березня 2022 року розпочалася активна підготовка до нового етапу війни – так званої «битви за Донбас». Таким чином, дипломатична активність офіційної Москви мала подвійний характер: з одного боку, створювала ілюзію мирного пошуку рішень для міжнародної спільноти, а з іншого – слугувала ширмою для продовження бойових дій і нарощування військового потенціалу [46, ст.78].

Ключовим елементом військово-дипломатичного виміру переговорів став також гуманітарний аспект, зокрема питання евакуаційних коридорів, обміну полоненими та забезпечення цивільного населення. Хоча обидві сторони декларували готовність до гуманітарних домовленостей, на практиці Росія часто порушувала режим припинення вогню, що підтверджувалося обстрілами евакуаційних колон і невиконанням умов щодо відкриття «зелених коридорів». Це свідчило про використання гуманітарної проблематики як інструменту політичного впливу й дестабілізації ситуації, що, у свою чергу, підривало довіру до переговорного процесу загалом. [5, ст.89]

Міжнародний вимір військово-дипломатичних зв'язків виявився у тому, що успіхи Збройних сил України на фронті безпосередньо впливали на готовність західних партнерів посилювати військову допомогу. Саме у березні-квітні 2022 року країни НАТО, зокрема Велика Британія, США, Польща та Чехія, значно розширили постачання озброєнь і військової техніки.

Це стало не лише матеріальною підтримкою, а й політичним сигналом, який посилював переговорні позиції України, водночас звужуючи простір для маневру Росії.

Україна застосовувала комплексну стратегію відкритості та публічності, яка стала одним із визначальних чинників формування міжнародної підтримки. Українська делегація, а також представники Офісу Президента – передусім Михайло Подоляк та Давид Арахамія – регулярно надавали коментарі щодо перебігу переговорів, оприлюднювали частину позицій сторін, пояснювали основні принципи та вимоги Києва. Така практика мала кілька цілей: по-перше, інформування українського суспільства та партнерів про реальний стан справ у переговорах; по-друге, нейтралізацію російської пропаганди, яка намагалася подати процес у вигідному для себе світлі; і по-третє, створення атмосфери міжнародного тиску на Росію, оскільки прозорість України демонструвала її відкритість до конструктивного діалогу та відповідальність перед світовою спільнотою. [50, ст.299]

Важливу роль у цьому відіграла особиста комунікаційна стратегія Президента Володимира Зеленського. Його щоденні звернення до громадян, виступи у парламентах іноземних держав (США, Великої Британії, Канади, Японії, Франції, Ізраїлю, Польщі та ін.), інтерв'ю міжнародним телеканалам і участь у самітах на відстані створювали потужний інформаційний ефект. Зеленський перетворив публічну дипломатію на інструмент глобальної мобілізації підтримки, чітко артикулюючи морально-політичний вимір української боротьби – захист свободи, демократії та права на існування. Це дозволило зміцнити довіру до України як до відповідального міжнародного актора та забезпечити її дипломатичну перевагу у світовому інформаційному просторі [44, ст.90].

Українська сторона активно використовувала соціальні мережі, офіційні сайти, телемарафони та міжнародні медіаплатформи для поширення перевіреної інформації, оперативних звітів та спростування російських фейків. Зокрема, Telegram-канали Офісу Президента, Міністерства оборони та МЗС

України стали ключовими каналами комунікації не лише для внутрішньої аудиторії, але й для міжнародних журналістів та дипломатів. Таким чином, інформаційна стратегія України виконувала роль дипломатичної зброї, що дозволяла формувати глобальний наратив: Україна – держава, яка веде справедливу оборонну війну, а Росія – агресор, що порушує міжнародне право.

Російська Федерація, навпаки, обрала закриту та маніпулятивну модель інформаційної поведінки. Офіційні заяви Москви, які лунали з вуст Дмитра Пєскова, Сергія Лаврова або Володимира Мединського, мали на меті створення уявлення про готовність до миру, хоча на практиці Росія продовжувала бойові дії. У російських державних медіа активно поширювалися дезінформаційні меседжі про нібито «зрив переговорів Україною» або «небажання Києва визнавати реальність». Пропагандистські канали, як-от «РИА Новости», «ТАСС» чи «РТ», систематично спотворювали перебіг переговорів, звинувачуючи Україну в нещирості та подаючи Росію як «конструктивного миротворця». Таким чином, інформаційна політика Кремля була частиною гібридної війни, спрямованої на підрив довіри до української влади всередині країни та деморалізацію її міжнародних партнерів [28, ст.356].

Крім того, Росія намагалася використати дипломатичні контакти для впливу на міжнародну громадську думку, поширюючи через своїх дипломатів у Китаї, Індії, країнах Латинської Америки та Африки наративи про «Західну провокацію війни» та «загрозу НАТО». Такі інформаційно-дипломатичні маневри були спрямовані на формування альянсу держав, які б не підтримували санкційну політику Заходу проти Росії.

У відповідь Україна сформувала власну систему стратегічних комунікацій, у межах якої координувалися дії урядових структур, дипломатичних представництв та медійних ресурсів. Особливо ефективною виявилася співпраця Міністерства закордонних справ із незалежними журналістами та міжнародними аналітичними центрами, що дозволило швидко реагувати на фейки, підтверджувати факти воєнних злочинів і зміцнювати доказову базу для подальших міжнародно-правових процесів.

Березнево-квітневі переговори між Україною та Російською Федерацією чітко продемонстрували асиметрію у підходах сторін до ведення дипломатії, яка визначалася як відмінністю цілей, так і принципово різними засобами їх досягнення. Україна сприймала переговорний процес як інструмент мирного врегулювання, спрямований на припинення війни, захист суверенітету, відновлення територіальної цілісності та забезпечення міжнародно-правових гарантій безпеки. Росія ж, навпаки, використовувала дипломатію як допоміжний засіб у реалізації своїх військово-політичних цілей, прагнучи зафіксувати досягнуті на полі бою результати, легітимізувати окупацію українських територій і створити враження своєї «готовності до миру» перед зовнішньою аудиторією.

Українська дипломатія в цей період базувалася на принципах відкритості, прозорості та відповідності міжнародному праву. Київ послідовно інформував суспільство й міжнародних партнерів про перебіг перемовин, забезпечуючи політичну легітимність своїх дій. Президент Володимир Зеленський, члени делегації та представники уряду активно взаємодіяли із західними столицями, міжнародними організаціями та медіа, вибудовуючи стратегію публічної дипломатії, що дозволяла не лише заручитися підтримкою союзників, а й формувати глобальний інформаційний порядок денний [27, ст.801].

Російська сторона, навпаки, дотримувалася закритого, маніпулятивного формату переговорів, поєднуючи дипломатичну активність із продовженням воєнних дій. Її представники – Володимир Медінський, Сергій Лавров, Дмитро Пєсков – постійно робили суперечливі заяви, спрямовані на створення ілюзії конструктивності, тоді як на практиці Кремль продовжував обстріли українських міст і здійснював воєнні злочини. Така поведінка демонструвала класичну для російської політики модель «війни через переговори», у якій дипломатичний процес розглядався не як шлях до компромісу, а як засіб тактичного тиску та затягування часу.

Ключовим виявом асиметрії стало також співвідношення між силою та дипломатією. Для України дипломатія була продовженням оборони – політичним інструментом у боротьбі за незалежність; для Росії – продовженням агресії іншими засобами. Україна спиралася на міжнародну коаліцію, правові норми та моральну легітимність своєї позиції, тоді як Росія – на шантаж, дезінформацію та воєнний тиск. [45, ст.143]

Березнево-квітневий переговорний етап став точкою розмежування дипломатичних моделей двох держав, чітко окресливши різницю між демократичною, відповідальною зовнішньополітичною культурою України та авторитарно-маніпулятивною дипломатією Російської Федерації. Україна продемонструвала, що навіть у період активної збройної агресії здатна діяти у межах міжнародного права, вибудовуючи комунікацію з партнерами на засадах прозорості, аргументованості та політичної зрілості. Її підхід до переговорів поєднував воєнну стійкість із дипломатичною гнучкістю, що дозволяло ефективно поєднувати оборонні дії на полі бою з формуванням глобальної коаліції підтримки у політичній, економічній та гуманітарній сферах. [8, ст.17]

Українська дипломатія цього періоду характеризувалася інноваційним стилем міжнародної комунікації, у якому поєднувалися традиційні інституційні механізми (зустрічі, ноти, багатосторонні угоди) з новими інструментами «цифрової дипломатії» - відео-зверненнями Президента Володимира Зеленського, активною присутністю у глобальних медіа та соціальних мережах. Така стратегія не лише зміцнила моральний авторитет України, але й дозволила їй стати символом спротиву сучасному неоімперіалізму, а отже – фактором об'єднання демократичного світу. Унаслідок цього Україна почала сприйматися не просто як держава-жертва, а як ключовий геополітичний актор, здатний ініціювати нові формати безпеки, зокрема глобальні дискусії щодо реформування міжнародних інституцій та механізмів гарантій миру.

Попри масштаб порушень міжнародного права, Росія не втратила дипломатичної суб'єктності, однак її міжнародна репутація та рівень довіри з боку інших держав зазнали суттєвого падіння. Переговорна поведінка РФ у березні-квітні 2022 р., що супроводжувалася приховуванням реальних намірів, порушеннями гуманітарного права, продовженням обстрілів українських міст під час дипломатичних контактів, а також запереченням воєнних злочинів у Бучі та Маріуполі, значно звузила можливості для конструктивного діалогу з нею. Ці дії спричинили зростання скепсису та недовіри до офіційної Москви з боку міжнародних партнерів, включно з тими країнами, які до широкомасштабного вторгнення намагалися підтримувати відносно нейтральність або балансовану позицію. У результаті РФ опинилася в умовах поглиблення політичної та дипломатичної ізоляції, що суттєво ускладнило її можливості впливати на перебіг міжнародних перемовин.

Поєднання воєнної стійкості, публічної дипломатії та ефективної міжнародної комунікації сприяло зміцненню ролі України у європейській та світовій політиці. Україна поступово перетворилася на одну з ключових центрів формування нової системи колективної безпеки, ініціюючи низку міжнародних платформ співробітництва, серед яких – «формула миру» Володимира Зеленського, що отримала підтримку провідних держав світу.

Російська Федерація, навпаки, остаточно закріпила за собою статус держави-ізгоя, відповідальної за порушення фундаментальних принципів Статуту ООН, норм міжнародного гуманітарного права та базових засад глобального правопорядку. Агресивна зовнішня політика, заперечення власної відповідальності за воєнні злочини, маніпуляції під час переговорів і відмова від дотримання міжнародних зобов'язань призвели до глибокої дипломатичної ізоляції, масштабного санкційного тиску та поступової втрати довіри навіть серед нейтральних держав.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

Аналіз переговорного процесу між Україною та Російською Федерацією у березні–квітні 2022 року дозволяє зробити кілька ключових висновків щодо позицій сторін та їхніх тактик. По-перше, позиції учасників були принципово несумісними. Україна акцентувала на збереженні суверенітету та територіальної цілісності, наполягаючи на юридично оформлених міжнародних гарантіях безпеки, аналогічних до п'ятої статті Статуту НАТО, а також на негайному припиненні вогню та виведенні російських військ із окупованих територій. Російська сторона, у свою чергу, орієнтувалася на політичні поступки з боку України, включаючи відмову від членства в НАТО, демілітаризацію, визнання Криму та частини Донбасу під контролем РФ, що робило компроміс неможливим на початковому етапі переговорів.

По-друге, аналіз демонструє фундаментальну асиметрію у підходах до ведення переговорів та застосування дипломатичних інструментів. Україна поєднувала офіційні двосторонні перемовини з активною роботою на міжнародній арені, залучаючи багатосторонні платформи, публічну комунікацію та координацію з провідними союзниками для створення прозорого і підконтрольного міжнародними партнерами процесу. Росія застосовувала стратегію «гнучкого ультиматуму», поєднуючи ультимативні вимоги з вибірковими гуманітарними поступками та активним інформаційно-політичним маніпулюванням, що дозволяло офіційній Москві зберігати стратегічну ініціативу і контроль над ходом переговорів без надання реальних гарантій безпеки Україні.

По-третє, березневі-квітневі переговори показали, що дипломатичний процес у перші місяці широкомасштабної війни не міг стати ефективним механізмом розв'язання конфлікту без радикальної зміни підходів хоча б однієї зі сторін. Розбіжності у цілях, підходах до гарантій безпеки, готовності до компромісу та інформаційній комунікації створили глухий кут переговорного процесу, ускладнивши досягнення оперативних домовленостей. Таким чином, проведений аналіз свідчить, що переговорний

процес між Україною та Російською Федерацією у березні-квітні 2022 р. мав насамперед стратегічне значення, а не суто оперативний характер. Він функціонував як інструмент легітимізації позицій обох сторін на міжнародній арені, забезпечуючи формування зовнішньополітичного тиску, демонстрацію готовності до дипломатичного врегулювання конфлікту та мобілізацію міжнародної підтримки або впливу. Водночас цей етап переговорів чітко виявив глибоку асиметрію підходів сторін і стратегічну нерівність їхніх можливостей: Україна орієнтувалася на юридично оформлені механізми безпеки, багаторівневу координацію з провідними союзниками та прозору комунікацію з міжнародною спільнотою, тоді як Росія поєднувала ультимативні вимоги із вибірковими гуманітарними поступками та інформаційно-політичним тиском, що дозволяло їй зберігати ініціативу та контроль над ходом переговорного процесу. Наслідком цього стало те, що основним результатом березнево-квітневого етапу переговорів стала не реалізація оперативного компромісу, а консолідація позицій сторін, визначення стратегічних рамок подальшого конфлікту, підготовка ґрунту для посилення міжнародного втручання та закріплення орієнтирів для подальшої дипломатичної взаємодії на глобальному та регіональному рівнях. Такий висновок підкреслює, що на початковому етапі повномасштабного вторгнення дипломатичний процес слугував радше механізмом стратегічного позиціонування та формування зовнішньополітичного контексту, аніж інструментом безпосереднього врегулювання конфлікту.

РОЗДІЛ III. ДИПЛОМАТИЧНЕ ПРОТИСТОЯННЯ ТА МІЖНАРОДНА РЕАКЦІЯ

3.1 Вплив міжнародного чинника на перебіг дипломатичного протистояння між Україною та Росією

Україно-російський переговорний процес у березні–квітні 2022 року відбувався в умовах масштабної збройної агресії Російської Федерації проти України та паралельного формування нової системи міжнародних відносин. Вже на початкових етапах війни стало очевидно, що її наслідки матимуть глобальний характер, адже вторгнення поставило під сумнів основоположні принципи міжнародного права та безпеки, зокрема недоторканність кордонів, суверенітет держави та непорушність територіальної цілісності. У цих умовах дипломатичний вимір конфлікту набув особливого значення, оскільки він став не лише засобом пошуку шляхів врегулювання, а й полем для демонстрації політичних позицій ключових міжнародних гравців, які мали визначити подальшу конфігурацію міжнародного порядку.

Західні країни, передусім США, Велика Британія та Європейський Союз, розглядали переговори як елемент ширшої стратегії протидії російській агресії. Адміністрація Джо Байдена від початку чітко наголосила, що будь-яке врегулювання можливе лише за умови поваги до суверенітету та територіальної цілісності України. Публічні заяви президента Байдена, державного секретаря Ентоні Блінкена та представників Конгресу містили не лише підтримку переговорів, а й застереження щодо недопустимості «замороженого конфлікту», який би залишив Росії контроль над частиною української території. [22, ст.542] У березні-квітні 2022 року США істотно наростили військову допомогу Україні, передавши переносні протитанкові комплекси Javelin, зенітні ракети Stinger, боєприпаси та інші види озброєння, що посилило обороноздатність української армії. Одночасно було ухвалено рішення про введення масштабних економічних санкцій проти Росії, які зачіпали фінансовий сектор, стратегічні підприємства та особисто близьке оточення Володимира Путіна [13, ст.209].

Європейський Союз зайняв схожу позицію, проте його дії були більш колегіальними та часто потребували досягнення консенсусу між державами-членами. У березні 2022р. ЄС ухвалив четвертий пакет санкцій, що передбачав заборону на експорт товарів розкоші, обмеження в енергетичному секторі та фінансових операціях. У квітні було запроваджено п'ятий пакет санкцій, який включав ембарго на імпорт російського вугілля та посилення транспортних обмежень. Політичні лідери ЄС, зокрема Урсула фон дер Ляєн та Шарль Мішель, неодноразово наголошували, що будь-які мирні домовленості не можуть відбуватися за рахунок територіальних поступок України. Водночас Євросоюз приділяв значну увагу гуманітарному аспекту, забезпечуючи фінансування для розміщення мільйонів українських біженців та надаючи кошти на гуманітарні потреби в самій Україні. Таким чином, реакція ЄС поєднувала в собі жорсткі санкційні заходи з масштабною гуманітарною підтримкою, що підкреслювало прагнення Брюсселя не лише обмежити ресурси офіційної Москви, а й допомогти Україні вистояти у війні. [46, ст.70]

Особливу роль у цей період відіграла Велика Британія, яка демонструвала чи не найжорсткішу позицію щодо Росії серед усіх західних союзників. Прем'єр-міністр Борис Джонсон неодноразово заявляв, що будь-які компроміси на користь Уряду Москви лише легітимізують агресію та створять прецедент для подальших порушень міжнародного права. [46, ст.89] Лондон активно постачав Україні озброєння, включно з протитанковими комплексами NLAW, бронетехнікою та іншими видами допомоги, що мало критичне значення у відбитті наступу російських військ на початкових етапах війни. Крім того, уряд Британії був одним із перших, хто ініціював замороження активів російських олігархів, конфіскацію яхт і нерухомості, що символічно демонструвало рішучість до довгострокового економічного тиску на Росію. Таким чином, позиція Лондона не обмежувалася лише підтримкою переговорного процесу, а й спрямовувалася на створення умов, за яких Москва була б змушена вести діалог з Києвом із слабших позицій.

Паралельно з цим на дипломатичному фронті важливу посередницьку роль намагалася відігравати Туреччина. Анкара, яка мала відносини як із Києвом, так і з Москвою, організувала переговори між українською та російською делегаціями у Стамбулі 29 березня 2022р. Ця зустріч стала найрезультативнішою за весь період переговорного процесу, адже українська сторона представила чіткі пропозиції щодо міжнародних гарантій безпеки, майбутнього статусу Криму та Донбасу, а також можливості збереження позаблокового статусу України в обмін на реальні механізми захисту. Президент Туреччини Реджеп Тайїп Ердоган позиціонував себе як нейтральний посередник, наголошуючи на готовності забезпечити подальші переговори. Водночас варто зазначити, що Туреччина не приєдналася до санкцій Заходу проти Росії, продовжуючи економічне співробітництво з Москвою, що дозволяло Російській Федерації частково обходити обмеження. Така подвійна політика відображала прагнення Анкари зміцнити власний статус регіональної держави та посилити свій вплив на чорноморському просторі [13, ст.218].

Ще одним важливим, хоч і менш результативним посередником намагався стати Ізраїль. Прем'єр-міністр Нафталі Беннет у березні 2022 р. здійснив низку контактів із Володимиром Путіним та Володимиром Зеленським, намагаючись просунути ідею компромісного врегулювання. Проте його ініціативи не отримали широкої підтримки ані в Україні, ані серед західних партнерів, оскільки містили ризики закріплення російських територіальних здобутків. Ізраїльська дипломатія в цій ситуації більше демонструвала готовність до активної участі в міжнародних справах, ніж реальну здатність вплинути на перебіг війни. [49, ст.34]

Не менш показовою була позиція Китаю. Пекін, на відміну від Заходу, уникав прямої критики дій Росії, обмежуючись закликами до мирного врегулювання та діалогу. Китайські представники в ООН неодноразово утримувалися під час голосування за резолюції, що засуджували російську агресію, підкреслюючи важливість врахування «законних інтересів безпеки

Російської Федерації». Така риторика фактично відображала прихильність Китаю до стратегічного партнерства з офіційною Москвою, яке мало на меті протидію США та Заходу як спільному геополітичному супернику. Хоча Пекін офіційно наголошував на важливості миру, його позиція створювала для Росії певну дипломатичну «подушку безпеки», дозволяючи уникати повної міжнародної ізоляції. При цьому Китай прагнув зберігати репутацію нейтрального актора, що могло б у перспективі надати йому простір для участі в мирному процесі [47, ст.98].

Водночас активізувалися міжнародні організації, насамперед Організація Об'єднаних Націй, яка опинилася у складній ситуації через блокування рішень Російською Федерацією як постійним членом Ради Безпеки. У березні 2022 р. Генеральна Асамблея ООН ухвалила кілька резолюцій, що засуджували агресію та вимагали від офіційної Москви негайного виведення військ з території України. Хоча ці документи не мали обов'язкової сили, вони мали важливе символічне значення, адже засвідчували широку міжнародну підтримку України: за відповідні резолюції голосували понад 140 держав. У квітні Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш здійснив візит до Москви та Києва, де закликав сторони до припинення вогню та організації гуманітарних коридорів для евакуації мирного населення. Його зусилля призвели до часткових домовленостей про евакуацію цивільних із Маріуполя, однак вони не змогли зупинити бойові дії загалом. Ця ситуація яскраво показала обмеженість впливу ООН у випадках, коли одна зі сторін конфлікту є постійним членом Ради Безпеки з правом вето [51, ст.223].

Схожу тенденцію демонстрували й інші міжнародні організації, зокрема ОБСЄ та Рада Європи. ОБСЄ, яка ще до 2022р. мала спеціальну моніторингову місію в Україні, фактично втратила можливість здійснювати свою діяльність на окупованих територіях після початку повномасштабного вторгнення. Водночас Рада Європи зробила безпрецедентний крок, виключивши Російську Федерацію зі свого складу в березні 2022р., що стало важливим політичним сигналом про неприйнятність її дій. Ці процеси підтвердили, що дипломатичне

протистояння виходило далеко за межі двосторонніх відносин офіційних Києва та Москви, трансформуючись у глобальне питання підтримки міжнародного правопорядку.

Таким чином, у березні-квітні 2022р. політична й дипломатична реакція ключових міжнародних акторів була різноманітною за формою, але загалом консолідованою за змістом. США та Велика Британія надавали Україні рішучу військову підтримку та просували жорсткі санкції. Європейський Союз намагався поєднати економічний тиск із масштабною гуманітарною допомогою. Туреччина й Ізраїль виконували посередницькі функції, проте їхні зусилля мали обмежений результат. Китай демонстрував показний нейтралітет із фактичним схилом на бік офіційної Москви, тоді як ООН і регіональні організації намагалися відігравати гуманітарну та політико-правову роль, хоча їхній вплив був стриманий структурними обмеженнями. Усе це створювало своєрідну багаторівневу картину дипломатичного протистояння, де кожен гравець прагнув одночасно захистити власні інтереси й вплинути на формування нової архітектури міжнародної безпеки [45, ст.400].

Окрему увагу в березні-квітні 2022р. привертала дипломатичні дії Франції та Німеччини, які традиційно вважалися провідними європейськими посередниками у відносинах з Росією ще з часів «нормандського формату». Президент Франції Еммануель Макрон та канцлер Німеччини Олаф Шольц намагалися зберегти канали прямого спілкування з Володимиром Путіним, сподіваючись переконати його у необхідності припинення вогню. Зокрема, Макрон провів низку телефонних розмов із офіційною Москвою, під час яких апелював до гуманітарних аспектів війни та міжнародних норм, проте ці зусилля не дали відчутних результатів. Для Парижа та Берліна було важливо зберігати власний дипломатичний імідж, демонструючи прихильність до мирного врегулювання, але водночас обидві столиці зіштовхнулися з критикою як всередині Європи, так і з боку України, оскільки надмірна готовність до діалогу з урядом Москви виглядала як прояв м'якої позиції.

Німеччина, попри свою роль найбільшої економіки ЄС, у цей період довго вагалася щодо постачання важкого озброєння Україні. На початку вторгнення Берлін обмежувався відправкою касок, бронежилетів і гуманітарної допомоги, що викликало хвилю критики як в українському суспільстві, так і серед союзників. Лише поступово уряд Шольца погодився на відправку протитанкових і зенітних систем, а згодом – на дискусію про важке озброєння. Така обережність пояснювалася не лише внутрішньополітичними факторами, а й історичною залежністю від російських енергоносіїв. У квітні 2022р. питання газової та нафтової залежності Європи від РФ стало ключовим елементом дипломатичного тиску, адже саме Берлін виявився однією з найуразливіших ланок у спільній санкційній політиці ЄС [6, ст.330].

Франція, зі свого боку, намагалася балансувати між підтримкою України та збереженням власної геополітичної суб'єктності. Макрон у своїх заявах підкреслював, що Європа повинна відігравати провідну роль у врегулюванні конфлікту, а не бути лише пасивним виконавцем американської стратегії. Водночас його обережність у формулюваннях – зокрема щодо небажання «принижувати Росію» - викликала неоднозначну реакцію серед союзників. Українське керівництво у цей час активно наголошувало, що подібні меседжі лише підривають єдність Заходу та створюють ілюзію для Росії про можливість поступок.

Загалом у березні-квітні 2022р. дипломатичні зусилля Франції та Німеччини виявилися менш результативними порівняно з рішучими діями США, Великої Британії чи навіть Польщі та країн Балтії, які послідовно виступали за максимально жорстку лінію щодо Росії. Проте Париж і Берлін залишалися важливими акторами, оскільки саме від їхньої позиції залежала подальша єдність Європейського Союзу у виробленні довгострокової стратегії тиску на РФ. Таким чином, Франція й Німеччина виступали радше стабілізуючим чинником у загальній дипломатичній архітектурі Заходу, прагнучи поєднати інтереси безпеки зі збереженням власних економічних і політичних пріоритетів.

На цьому тлі показовою була і реакція держав Центральної та Східної Європи. Польща, Литва, Латвія та Естонія виступали одними з найактивніших прихильників максимального посилення санкцій проти Росії та прискореного надання Україні військової допомоги. Лідери цих держав не лише публічно підтримували Київ, а й здійснювали символічні кроки, демонструючи готовність до солідарності [5, ст.83].

Зокрема, у квітні 2022р. прем'єр-міністри Польщі, Чехії та Словенії відвідали Київ, ставши першими лідерами, які особисто прибули до української столиці після початку вторгнення. Цей візит мав велике політичне значення, адже він підтвердив, що навіть у воєнних умовах Україна не залишилася ізольованою, а її європейські партнери готові до реальної співпраці та ризику в ім'я солідарності.

Регулярно проявляла себе й Організація з безпеки та співробітництва в Європі. Хоча її моніторингова місія була змушена залишити території активних бойових дій, ОБСЄ продовжувала виконувати координаційну роль у гуманітарному аспекті та документуванні порушень прав людини. Рада Європи у березні 2022р. ухвалила рішення про виключення Російської Федерації зі свого складу, що стало безпрецедентним кроком і надало дипломатичну вагу Україні у відстоюванні своєї позиції на міжнародній арені.

З глобальної перспективи, реакція держав Глобального Півдня була більш стриманою. Деякі країни Африки, Азії та Латинської Америки дотримувалися позиції «обережного нейтралітету», закликаючи до переговорів і політичного діалогу, але без засудження дій Росії.

Ця позиція пояснювалася економічними інтересами, історичною орієнтацією на Росію та побоюванням втратити стратегічних партнерів у разі занадто жорсткої позиції. Таке розмаїття позицій формувало неоднорідну картину глобальної дипломатії, де різні групи держав прагнули захистити власні інтереси та водночас не втратити значення у міжнародних організаціях.

У підсумку, політична та дипломатична реакція ключових міжнародних гравців у березні-квітні 2022р. мала багаторівневий характер. Західні

союзники України – США, Велика Британія, країни ЄС та Центральної Європи – демонстрували рішучу підтримку через військову допомогу, санкції та дипломатичний тиск на Росію. Туреччина і Ізраїль виступали посередниками, намагаючись сформувати майданчики для переговорів, проте їхні зусилля були обмежені результативністю через нерозв'язність ключових конфліктних питань. Китай займав стриману, але стратегічно виважену позицію, утримуючись від засудження РФ, водночас залишаючись потенційним глобальним посередником. Організації, зокрема ООН та ОБСЄ, зосередилися на гуманітарному вимірі та формальному засудженні агресії, демонструючи, однак, структурні обмеження впливу. Франція та Німеччина намагалися поєднати дипломатичний канал із збереженням ролі ключових європейських посередників, тоді як глобальний Південь дотримувався стриманого нейтралітету.

Сукупно, дипломатичне протистояння у цей період виявилось більше символічним і стратегічним, ніж безпосередньо практичним. Переговори слугували не лише інструментом пошуку мирного врегулювання, а й засобом легітимізації політичних позицій сторін на міжнародній арені, демонстрації готовності до дипломатичного діалогу та формування тиску на Російську Федерацію. Водночас вони чітко показали, що реальні компроміси в умовах повномасштабної агресії були обмеженими, а кожен міжнародний гравець прагнув захистити власні інтереси та вплив у глобальній системі безпеки.

3.2 Дипломатичне протистояння України та РФ в інформаційній сфері

Інформаційне протистояння стало невід'ємною складовою сучасної дипломатії та міжнародних відносин, особливо у контексті збройних конфліктів та геополітичної конкуренції. Під інформаційним протистоянням розуміють комплекс дій держав, міжурядових організацій і неурядових акторів, спрямованих на формування сприятливого для себе інформаційного середовища та вплив на суспільну думку як на внутрішньому, так і на

міжнародному рівні. В умовах сучасних технологій та глобальної медіасфери такі дії можуть реалізовуватися через традиційні засоби масової інформації, соціальні мережі, дипломатичні комунікації, а також через кібератаки та дезінформаційні кампанії.

Особливо чітко проявилася роль інформаційного протистояння під час повномасштабної війни Російської Федерації проти України, розпочатої в лютому 2022р.. Конфлікт не обмежувався суто військовими діями: паралельно відбувалася масштабна інформаційна війна, метою якої було впливати на громадську думку, легітимізувати або делегітимізувати дії сторін, створювати позитивний або негативний міжнародний імідж. Інформаційний фронт виявився стратегічно важливим для підтримки морального духу населення, мобілізації союзників та формування глобальної солідарності, що робить інформаційну дипломатію рівноцінним інструментом сучасного протистояння [54].

Роль інформації у дипломатії та міжнародних відносинах сьогодні значно зросла. Якщо раніше основними інструментами державної політики були економічні, військові та політичні важелі, то в сучасному світі значущість інформаційного впливу стала практично рівнозначною. Держави активно формують власні наративи через медіа, міжнародні організації, освітні і культурні програми, що дозволяє не лише підтримувати власну легітимність, але й безпосередньо впливати на рішення інших міжнародних акторів. У цьому сенсі інформаційна дипломатія виступає як м'яка сила, доповнюючи традиційні інструменти впливу та забезпечуючи комплексний підхід до протидії агресії та просування національних інтересів [8, ст.50].

Особливу увагу привертає те, що інформаційне протистояння має подвійний вимір: внутрішній і зовнішній. Внутрішній вимір спрямований на формування громадської підтримки дій уряду, підтримку морального духу та консолідацію суспільства. Зовнішній вимір передбачає комунікацію із зарубіжною аудиторією, включно з іншими державами, міжнародними організаціями та глобальною громадською думкою. Цей аспект особливо

важливий для України, яка змушена була швидко формувати власний інформаційний фронт, протидіючи численним дезінформаційним кампаніям та наративам Російської Федерації, спрямованим на легітимізацію агресії та дискредитацію української державності.

Інформаційна стратегія Російської Федерації під час повномасштабного вторгнення в Україну у 2022р. стала наочною ілюстрацією того, наскільки комплексним і багатовимірним може бути інформаційне протистояння. Основна мета стратегії полягала у легітимізації агресивних дій РФ, делегітимізації української влади та дискредитації західних партнерів України. Уряд Москви застосовував кілька ключових напрямів дії, що поєднували пропаганду, дипломатичні маневри, кібератаки та психологічний вплив [28, ст.353].

На внутрішньому фронті Росія активно формувала образ своєї держави як «захисника російськомовного населення» та «борця з нацизмом». Основні державні медіа, такі як «РТ», «Россия-1» та «Первый канал», транслювали повідомлення про нібито гуманітарну місію та «денацифікацію» України, підкреслюючи успіхи російської армії. Ці наративи спрямовувалися на підтримку внутрішньої легітимності влади, мобілізацію населення та створення відчуття історичної та моральної правоти агресії.

На міжнародному рівні РФ застосовувала системні дезінформаційні кампанії з кількох напрямів. По-перше, дискредитація України через представлення її влади як «неофашистської» та «неспроможної контролювати власну територію». По-друге, звинувачення країн Заходу у провокації конфлікту та порушенні міжнародного права. І по-третє, легітимізація власних дій через меседжі про «захист російських громадян» і «національну безпеку». Ці наративи поширювалися через державні ЗМІ, соціальні мережі та проросійські міжнародні канали. [16, ст.107]

Росія активно використовувала сучасні цифрові технології для впливу на інформаційний простір. Кібератаки на урядові та комерційні структури, масове використання ботів та фейкових акаунтів у соціальних мережах,

цілеспрямовані інформаційні кампанії дозволяли створювати ефект паніки, деморалізації та сумнівів у легітимності української державності. Крім того, координація з міжнародними проросійськими медіа сприяла поширенню альтернативних версій подій та впливу на глобальну громадську думку.

Інформаційна стратегія РФ була тісно пов'язана з дипломатичними діями: меседжі про гуманітарні місії, «захист населення» та «відповідь на провокації» активно використовувалися для обґрунтування позицій у переговорах, впливу на нейтральні держави та розколу міжнародної коаліції. Однак стратегія мала суттєві обмеження: численні фальшиві наративи не відповідали реальним подіям, що підривало довіру міжнародної аудиторії, а надмірна пропаганда на внутрішньому фронті могла викликати сумніви навіть серед російських громадян [10, ст.200].

У відповідь на масштабну інформаційну агресію з боку Російської Федерації Україна змушена була швидко розробити і реалізувати власну стратегію інформаційної дипломатії. Основна мета цієї стратегії полягала у протидії дезінформації, формуванні позитивного міжнародного іміджу України та мобілізації підтримки західних партнерів. В умовах сучасного глобального інформаційного простору успішність державної політики дедалі більше визначається здатністю ефективно комунікувати та контролювати наративи, що циркулюють як всередині країни, так і за її межами.

Українська інформаційна дипломатія мала кілька ключових напрямів. Перш за все, це була **взаємодія з міжнародними медіа**, включно з великими глобальними платформами та спеціалізованими новинними агентствами. Українські офіційні представники активно працювали з «Reuters», «BBC», «The New York Times», а також з регіональними ЗМІ Європи та світу, надаючи перевірену інформацію про перебіг війни, військові злочини Росії та гуманітарну ситуацію. Це дозволяло не лише запобігти поширенню фейкових наративів, а й формувати глобальне сприйняття України як жертви неспровокованої агресії. Другий напрям стратегії полягав у **масштабній роботі з соціальними мережами**, де Україна реалізувала кампанії з

привернення уваги світової спільноти та залучення аудиторії до підтримки держави. Twitter, Facebook, Instagram, TikTok та YouTube стали платформами для поширення оперативних новин, аналітичних матеріалів, відеозвітів та звернень офіційних осіб. Використання цих каналів дозволяло швидко реагувати на дезінформаційні атаки, створювати вірусний ефект та залучати аудиторію до активних дій, таких як участь у міжнародних акціях підтримки України. [9, ст.322]

Важливою складовою української інформаційної дипломатії стала **громадська дипломатія та робота з лідерами думок**. Презентації для міжнародних журналістів, інтерв'ю відомих політичних діячів, блогерів і впливових медіаперсон дозволяли формувати довіру та підтримку на міжнародному рівні. Українські дипломати активно залучали світову громадськість до інформаційних кампаній, організовували онлайн-події, брали участь у конференціях і публічних дискусіях, що дозволяло забезпечувати прозорість дій і демонструвати готовність до конструктивного діалогу.

Ще одним ключовим елементом стратегії була **аналітика та моніторинг інформаційного поля**. Українські відомства та незалежні аналітичні центри відстежували поширення проросійських наративів, оцінювали їхній вплив на внутрішню та міжнародну аудиторію, та розробляли контрзаходи. Це включало створення спростувань фейкових новин, публікацію фактчеків та аналітичних звітів, що дозволяло швидко реагувати на дезінформаційні атаки та мінімізувати їхній негативний ефект. [9, ст.322]

Особливої уваги потребувала **координація дій із західними партнерами та міжнародними організаціями**, такими як НАТО, ООН, ЄС та ОБСЄ. Українська влада активно інформувала ці організації про перебіг конфлікту, надаючи докази воєнних злочинів та порушень міжнародного права, водночас формуючи аргументацію для санкцій проти Росії. Це дозволяло не лише зміцнити дипломатичну підтримку України, а й

створювати сприятливі умови для прийняття рішень у сфері безпеки, економіки та гуманітарної допомоги. [9, ст.323]

Успіх української інформаційної дипломатії полягав у поєднанні **оперативності, точності та креативності** комунікаційних заходів. На відміну від проросійських кампаній, що часто спиралися на масову пропаганду, українська стратегія базувалася на фактах, емоційному впливі та прозорості, що підвищувало довіру до держави на міжнародній арені. Водночас вона включала активне використання цифрових інструментів, залучення глобальної громадськості та створення інтерактивних комунікаційних каналів [51].

Росія у березні-квітні 2022 р. активно використовувала кіберінструменти для досягнення стратегічних цілей, що включали підрив функціонування державних, фінансових та комунальних систем України, створення хаосу у суспільстві та формування негативного іміджу української влади у міжнародній спільноті. Ці дії не були випадковими: вони інтегрувалися у загальну інформаційну стратегію офіційної Москви, де кібероперації стали продовженням пропагандистських кампаній у цифровому середовищі. Наприклад, атаки на вебпортали державних органів, банківські системи та телекомунікаційні мережі не лише порушували роботу інфраструктури, а й створювали додатковий інформаційний шум, який ускладнював точне інформування населення та міжнародних партнерів України.

Фейкові акаунти та боти стали невід'ємним елементом цих кампаній. Вони виконували кілька функцій одночасно: поширювали проросійські нарративи, маскували реальні події, атакували опонентів у цифровому просторі та створювали ілюзію масової підтримки певних політичних ідеологій. Аналітичні дослідження показують, що бот-мережі дозволяли швидко збільшувати охоплення дезінформаційних повідомлень у соціальних мережах, впливати на алгоритми популярності контенту та формувати враження широкого суспільного консенсусу на користь агресора. Це створювало додатковий психологічний ефект, посилюючи відчуття невизначеності,

сумнівів у легітимності української влади та водночас деморалізуючи населення та військових [2, ст.27].

Комплексна аналітика таких операцій демонструє їхню системність і синхронність з іншими складовими інформаційного протистояння. Наприклад, сплески активності бот-мереж у соціальних медіа часто збігалися із заявами російських офіційних осіб або виходом великих пропагандистських матеріалів, що дозволяло максимально поширити наратив та створити ефект «підтримки мас». Аналітики також відзначають, що кібероперації у поєднанні з бот-кампаніями дозволяли не лише створювати дезінформаційні хвилі, а й оперативно відслідковувати реакцію аудиторії, адаптуючи наративи у режимі реального часу. Така гнучкість підвищувала ефективність інформаційної стратегії та ускладнювала контрзаходи для України та її міжнародних союзників. Водночас, сучасні конфлікти демонструють, що використання кіберінструментів має свої обмеження. Надмірна активність ботів і фейкових акаунтів іноді викликає зворотний ефект, коли аудиторія починає ідентифікувати маніпуляції та ставитися до повідомлень із сумнівом. [18] Крім того, міжнародні технологічні платформи та держави-союзники здатні відстежувати мережеві аномалії, блокувати підозрілий контент та надавати аналітичну підтримку країнам, що зазнають інформаційних атак. Україна, завдяки співпраці з міжнародними партнерами, змогла частково нейтралізувати ефекти бот-кампаній та фейкових акаунтів, забезпечивши точне та швидке донесення правдивої інформації.

В умовах війни Росії проти України у 2022р. чітко проявилася тісна взаємозалежність між інформаційною війною та формуванням міжнародної політики.

Інформаційна війна Росії проти України розпочалася ще задовго до відкритого військового зіткнення. З моменту проголошення незалежності України, російські канали супутникового мовлення та російські ЗМІ транслювали передачі, насичені ідеологією «русского мира», що була спрямована на маніпулювання мовними і релігійними питанням, нагнітання

міжетнічної ненависті, переписування української історії та дезінформацією про події в Україні, вибудовані на окремих прикладах з негативними наслідками, які позиціонують як загальнонаціональну тенденцію [4, ст.289].

Щодо впливу на іноземну аудиторію напередодні повномасштабного російського вторгнення в Україну, саме Німеччина та Італія, згідно дослідження EUvsDisinfo, є одними з найбільш постраждалих від російської дезінформації країнами Європи. Відповідно до аналізу VoxCheck (листопад 2021р. – кінець лютого 2022р.), у списку тих ЗМІ, які републікували дезінформаційні кейси з великих російських ЗМІ, опинилися 20 німецьких та 35 італійських. В цих ЗМІ фактчекери зафіксували близько 100 фейків про «мілітаризацію України силами НАТО», про «плани української влади вирішити конфлікт на Донбасі силою» та про «підготовку Заходом війни України проти Росії». Майже 50 фейків присвячені «неонацистам та націоналістам в Україні» та майже 30 – про «дискримінацію російського населення в Україні». Все це дає підстави говорити про те, що Росія напередодні повномасштабної війни вибудовувала свою інформаційну стратегію так, щоб виголошені Володимиром Путіним 24 лютого причини нападу на Україну були «виправданими» [6, ст.300].

Отже, до початку повномасштабної війни в Україні основною ціллю російського пропагандистського впливу було сформувати ґрунт для виправдання військового вторгнення Росії в Україну та обґрунтувати свою «історичну місію» – об'єднання «російських земель». Початок інтервенції в Україну Росія виправдовує меседжами на кшталт: «Якби Російська Федерація не напала на Україну, Україна напала б на Донбас і Росію», «Ми не хочемо війни, але підступний ворог не залишив нам вибору», «Українці чекають на звільнення від «київського режиму» і т. ін. Стрижневим посилом Московського уряду стала теза, що так звана «спецоперація» є превентивним заходом для самозахисту та захисту світу від «коричневої чуми нацизму» [27, ст.829].

З початком широкомасштабної військової агресії Російської Федерації проти України у лютому 2022р. характер інформаційної війни, яку веде Уряд Москви, зазнав якісних змін та істотної ескалації. Потік дезінформації та пропагандистських матеріалів, що супроводжував початок вторгнення, дослідники обґрунтовано визначають як феномен «безпрецедентного масштабу». Відбулася структурна модернізація інформаційних операцій, що охоплювала кілька взаємопов'язаних рівнів. Перший рівень складався зі стратегічних інформаційних кампаній, спрямованих на формування вигідних для Росії глобальних дискурсів. Другий включав спеціальну пропаганду, головними завданнями якої були дискредитація політичного керівництва України, дестабілізація внутрішньополітичної ситуації та деморалізація суспільства. Третій рівень становило системне продукування фейкових повідомлень, орієнтованих на створення панічних настроїв і відволікання ресурсів противника на другорядні загрози. Четвертий рівень був представлений так званими оперативними іграми, що передбачали маніпулятивну роботу з економічними та політичними елітами, використання переговорних процесів як інструменту інформаційного тиску та формування ілюзії готовності до компромісу.

Російські інтернет-преса та блоги розпочинають безпрецедентну кампанію виправдання російського вторгнення за допомогою створення хибної картини України як захопленої ультраправими екстремістами. Створивши міф про визвольну місію російських військових від неофашистів, на початку вторгнення Росії в Україну в 2022р., у ЗМІ агресора активно поширюється наратив про те, що лише праві українські формування намагаються чинити опір російським військам. Супроводжують цей наратив меседжі, як сили РФ безперервно «знищують», «ліквідують» чи беруть у полон українських «націоналістів», «неонацистів» та «бандерівців» [39, ст.98].

Військові безчинства Росії на тимчасово окупованих українських територіях та знищення сіл і міст України отримують виправдання в контексті боротьби з нацизмом. З метою приховування звірств російської армії на

українських територіях, російська пропаганда пропонує своїй аудиторії декілька версій однієї події або поширює декілька неправдивих повідомлень одночасно. В російських ЗМІ поширеними стають такі меседжі: «Україна сама обстрілює міста та мирне населення, а звинувачує у цьому Росію», «Україна несе відповідальність за гуманітарну катастрофу та жертви під час війни». Використовуючи ці меседжі щодо нашої держави, кремль намагається переконати світ, що сучасна Україна є аналогом нацистської Німеччини. Проте кричущі факти з Бучі та інших звільнених від окупантів населених пунктів свідчать, що це були підготовлені репресивні акції армії РФ. Цілком очевидно, що «денацифікація» як спосіб позбавитися «українських нацистів» перетворилася на фактичний геноцид українського народу.

Одним з основних напрямів діяльності російської пропаганди початку війни є інформаційна кампанія на тимчасово окупованих територіях України, метою якої є зниження спротиву російській окупації. Її медіа-супроводом є, наприклад, наративи: «Херсон – це вже не Україна», «Україна покинула Херсон напризволяще» тощо. А російськими каналами на окупованих територіях ведеться активна агітація за «русский мир» та всілякі псевдо референдуми [37, ст.127].

Дослідження дипломатичного протистояння в інформаційній сфері у контексті російсько-української війни березня–квітня 2022р. дозволяє констатувати, що інформаційний вимір сучасних конфліктів відіграє ключову роль у визначенні їх перебігу та результатів. Агресивна і багаторівнева інформаційна стратегія Російської Федерації, яка включала стратегічні інформаційні операції, пропаганду, масове продукування фейків та використання кібероперацій, була спрямована на деморалізацію українського суспільства, підрив легітимності державних інституцій, дискредитацію політичного керівництва та створення вигідних для Росії міжнародних наративів. Особливу роль відігравали бото-мережі, фейкові акаунти та кіберінструменти, які дозволяли масштабувати пропагандистські повідомлення і формувати ілюзію суспільної підтримки агресора.

Водночас Україна у цей період продемонструвала високий рівень стійкості в інформаційній сфері, інтегруючи дипломатичні, технологічні та комунікаційні ресурси для ефективної протидії. Інформаційна дипломатія, активна взаємодія з глобальними медіа, швидке спростування фейків та акцент на публічному викритті воєнних злочинів Росії стали чинниками, які забезпечили формування позитивного міжнародного іміджу України та консолідацію підтримки з боку західних партнерів. Це підтвердило, що інформаційний фронт є рівнозначним традиційним сферам протистояння і безпосередньо впливає на ухвалення політичних, безпекових та економічних рішень у міжнародних організаціях та союзних державах.

3.3 Економічні наслідки збройної агресії Росії

Повномасштабна війна, розпочата Російською Федерацією проти України у лютому 2022 р., стала не лише найбільшим викликом для системи міжнародної безпеки XXI століття, але й спричинила глибокі економічні трансформації для обох держав. Військова агресія змінила логіку функціонування національних економік, призвела до масштабних руйнувань інфраструктури та промислового потенціалу України, водночас поставивши Росію перед безпрецедентним тиском міжнародних санкцій і торговельно-економічної ізоляції.

Якщо залишити поза увагою безпосередні людські втрати, війна водночас супроводжується колосальними економічними витратами, які проявляються у масштабному пошкодженні критичної інфраструктури, скороченні працездатного населення, високих інфляційних процесах, зростанні дефіциту державних фінансів, підвищенні рівня невизначеності, нарощуванні державного боргу та системних порушеннях нормального функціонування економіки. Сукупність цих чинників не лише обмежує можливості для відновлення економічної активності у короткостроковій перспективі, але й формує довгострокові ризики для стійкості національної економіки [17].

Для України війна означає втрату значної частини виробничих потужностей, різке зниження темпів економічного зростання, скорочення експорту та необхідність переходу до моделі виживання, заснованої на зовнішній фінансовій і гуманітарній підтримці. Для Російської Федерації наслідки виражаються передусім у руйнуванні міжнародних економічних зв'язків, зменшенні доступу до критично важливих технологій та зростанні залежності від обмеженого кола партнерів, передусім країн Азії [16, ст.109].

Аналіз економічних наслідків цієї війни дозволяє простежити не лише безпосередні втрати та виклики для обох країн, але й окреслити довгострокові тенденції, що визначатимуть подальший розвиток регіону. У цьому контексті важливим є розуміння того, що економічний вимір війни виходить за межі національних кордонів, впливаючи на глобальні ринки енергоресурсів, продовольчу безпеку та міжнародну фінансову стабільність.

Хоча війна може надати тимчасовий стимул для внутрішнього попиту, важливо пам'ятати про вартість війни. Зокрема, альтернативна вартість військових витрат, людська вартість втрачених життів, вартість відновлення після спустошення війни. Також це залежить від того, яка війна була, наскільки вона була тривалою, де і як вона ведеться.

За даними колишнього Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала, щоденні витрати України з державного бюджету, пов'язані з війною з РФ, становлять близько 2 млрд грн, водночас загальні втрати нашої держави щодня, пов'язані з руйнуванням інфраструктури та втратою економічного потенціалу, становлять до 4 млрд доларів на день [17]. За спільними оцінками Мінекономіки та Київської школи економіки (KSE), загальні втрати економіки України через війну, враховуючи як прямі, так і непрямі втрати (зниження ВВП, припинення інвестицій, відтік робочої сили, додаткові витрати на оборону та соціальну підтримку тощо), коливаються від \$564 млрд до \$600 млрд на 02.05.2022 р.

За оцінками Світового банку, лише протягом першого року війни загальні прямі економічні збитки України перевищили сотні мільярдів

доларів, що зробило відновлення економічної стабільності надзвичайно складним завданням.

Одним із ключових факторів економічних втрат стало різке скорочення обсягів виробництва та експорту. Україна традиційно займала провідні позиції на світових ринках агропродукції, металургії та машинобудування, проте війна практично паралізувала значну частину цих галузей. Блокада українських морських портів у Чорному та Азовському морях, а також руйнування транспортної інфраструктури значно ускладнили можливості для експорту зерна, сталі та інших товарів, що не лише завдало прямих економічних втрат Україні, але й створило глобальну кризу продовольчої безпеки. Зокрема, країни Африки та Близького Сходу, які значною мірою залежали від українського зерна, опинилися перед загрозою гуманітарної катастрофи, що ще раз підкреслило міжнародний вимір економічних наслідків війни.

Не менш важливим є демографічний аспект економічної кризи. Мільйони українців були змушені залишити свої домівки, шукаючи безпеки як у межах країни, так і за кордоном. Масштабна хвиля біженців призвела до зменшення чисельності працездатного населення, що особливо гостро відчувається у стратегічно важливих галузях, де кадровий потенціал відіграє ключову роль. Водночас внутрішнє переміщення населення створило серйозне навантаження на соціальну інфраструктуру, збільшуючи фінансові зобов'язання держави [14].

Окремої уваги заслуговує питання фінансової стабільності. Війна різко обмежила можливості України отримувати надходження до державного бюджету за рахунок традиційних податкових джерел, тоді як витрати на оборону та соціальну підтримку населення багаторазово зросли. У результаті сформувався значний бюджетний дефіцит, який став можливим покривати лише завдяки масштабній міжнародній допомозі. Фінансові пакети підтримки з боку США, ЄС, Міжнародного валютного фонду та інших міжнародних партнерів стали критичними для забезпечення функціонування української

економіки та підтримки платоспроможності держави. Проте залежність від зовнішніх ресурсів створює додаткові ризики у середньостроковій перспективі, зокрема у випадку зниження обсягів міжнародної підтримки [21, ст.980].

Крім того, інфляція та девальвація національної валюти стали невід'ємними характеристиками економічної ситуації воєнного часу. Різке зростання цін на продукти харчування, паливо та товари першої необхідності негативно позначилося на добробуті населення, що, у свою чергу, створило додаткове соціальне напруження. Хоча Національний банк України здійснював активні заходи для стабілізації грошово-кредитної системи, можливості монетарної політики у воєнних умовах залишаються обмеженими. Важливим є також вплив війни на інвестиційний клімат. Практично повна відсутність гарантій безпеки для капіталу та майна, а також високі ризики подальшої ескалації військових дій призвели до відтоку приватних інвестицій та зупинки більшості нових проєктів. Це означає, що навіть у разі відновлення контролю над територіями та стабілізації безпекової ситуації економіка України стикається з необхідністю відновлювати довіру інвесторів, що може зайняти тривалий час.

У довгостроковій перспективі ключовим викликом для України стане відновлення інфраструктури та модернізація економіки. Масштабні руйнування у промисловості, енергетиці, транспорті та житловому секторі потребуватимуть не лише значних фінансових ресурсів, але й комплексного стратегічного підходу, який включатиме інтеграцію України у європейські та глобальні економічні ланцюги. У цьому контексті важливу роль відіграватиме міжнародна фінансова та технічна допомога, а також участь міжнародних організацій у координації процесу післявоєнного відновлення.

Широкомасштабна війна Російської Федерації проти України, розпочата у лютому 2022р., спричинила глибокі трансформації в економічній системі держави та поставила її перед комплексом структурних викликів. Попри намагання Кремля адаптуватися до нових реалій через політику

імпортозаміщення, переорієнтацію зовнішньоекономічних зв'язків та посилення державного контролю над ключовими секторами, негативні наслідки від масштабних санкцій, торговельних обмежень та втрати традиційних ринків стали визначальними [29].

Одним із ключових чинників економічної дестабілізації стало безпрецедентне посилення санкційного тиску з боку Європейського Союзу, Сполучених Штатів, Великої Британії, Канади, Японії та інших держав. Санкції передбачали замороження золотовалютних резервів Центрального банку РФ, відключення провідних банків від міжнародної системи SWIFT, заборону інвестицій у російські державні облігації та інші фінансові інструменти, а також блокування активів російських олігархів і державних корпорацій. У результаті суттєво обмежилася здатність офіційної Москви залучати зовнішнє фінансування та відбулося різке скорочення іноземних інвестицій.

Особливе значення для економіки Росії мав енергетичний сектор, який традиційно забезпечував основні валютні надходження. У 2022 р., попри санкції, надходження від експорту енергоносіїв залишалися високими завдяки підвищеним цінам на нафту та газ. Водночас поступова відмова Європейського Союзу від російських ресурсів, запровадження цінової стелі на нафту та скорочення постачання газу призвели до зменшення бюджетних доходів у 2023-2024 рр., що зумовило ризики структурного дефіциту та посилило залежність від ринків Китаю та Індії [30].

Перші місяці війни супроводжувалися різкою девальвацією рубля та зростанням інфляції. Попри заходи Центрального банку РФ, зокрема запровадження валютних обмежень, інфляційний тиск зберігся. Його підтримували фактори скорочення імпорту технологій і комплектуючих, обмежений доступ до міжнародних ринків та збільшення військових витрат, що призвело до дефіциту бюджетних ресурсів.

Серйозним викликом стала технологічна ізоляція. Припинення постачання високотехнологічних товарів, таких як мікроелектроніка, авіаційні

деталі та обладнання для енергетики, ускладнило функціонування ключових промислових секторів. Одночасно Росія зіткнулася з масовим відтоком інтелектуального капіталу, зокрема висококваліфікованих ІТ-фахівців та представників креативних індустрій, що додатково посилює дефіцит кадрів і знижує інноваційний потенціал країни [25, ст.67].

Соціально-економічний тиск на населення проявився у зростанні цін, зниженні реальних доходів та обмеженні доступу до якісних товарів і послуг. Державні витрати дедалі більше спрямовуються на військові потреби та забезпечення репресивного апарату, що витісняє інвестиції у соціальну сферу, охорону здоров'я та освіту. У довгостроковій перспективі це призводить до зниження якості життя, поглиблення майнової нерівності та формування соціальної напруги [56].

У стратегічному вимірі економіка Російської Федерації поступово набуває ознак військово-мобілізаційної моделі, що ґрунтується на ізоляціонізмі та пріоритеті оборонного виробництва. Хоча керівництво Росії намагається компенсувати втрати через співпрацю з «дружніми» країнами, передусім Китаєм, структурні обмеження залишаються нездоланими. У середньостроковій перспективі очікується уповільнення темпів економічного зростання, деградація промислових галузей через технологічний дефіцит, а також посилення залежності від експорту сировини та політичного впливу з боку КНР [52].

Відмінності у позиціях та наслідках для України та Російської Федерації у контексті війни виявляються на кількох рівнях — політичному, економічному та дипломатичному. Україна, виступаючи як жертва агресії, отримала значну міжнародну підтримку, що проявляється у наданні фінансових ресурсів, постачанні озброєнь, гуманітарної допомоги та політичного консенсусу у засудженні дій РФ на глобальній арені. Ця підтримка дозволила Україні не лише відстояти суверенітет і територіальну цілісність у ключові перші місяці війни, але й сформувати імідж активного та

відповідального гравця на міжнародній арені, здатного вести ефективну дипломатичну та економічну взаємодію з союзниками.

Росія, навпаки, виступає агресором і, як наслідок своїх дій, зазнає поступової політичної, економічної та технологічної ізоляції. Міжнародні санкції, блокування доступу до глобальних фінансових ринків та технологічних ланцюгів, а також обмеження торгівлі спричинили суттєві труднощі у функціонуванні ключових секторів економіки РФ, що у довгостроковій перспективі призводить до деградації промислового потенціалу, зниження інноваційного розвитку та обмеження інвестиційної привабливості країни [30].

У дипломатичній площині ця асиметрія проявляється у формуванні глобального консенсусу проти дій агресора та активній мобілізації підтримки для потерпілого боку. Україна здобуває симпатії міжнародної спільноти та інструменти впливу через дипломатичні канали, в той час як Росія змушена шукати альтернативні партнерства у вузькому колі «дружніх» держав, що обмежує її стратегічну гнучкість і збільшує залежність від Китаю, Індії та низки країн Близького Сходу.

Отже, основна відмінність полягає у спрямованості міжнародної взаємодії: Україна отримує ресурсну та політичну підтримку, що зміцнює її внутрішню стійкість та потенціал для відновлення, тоді як Росія, як агресор, опиняється у стані ізоляції, що веде до економічної деградації, технологічного відставання та зростання соціально-політичних ризиків всередині держави. Ця асиметрія визначає не лише поточний баланс сил, а й довгострокові перспективи формування міжнародної політики та глобальної безпеки.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ III

Вивчення дипломатичного протистояння та міжнародної реакції на повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у лютому 2022 року дозволяє зробити низку системних висновків щодо характеру сучасних конфліктів, ролі держав та міжнародних організацій, а також взаємозв'язку

між політичними, економічними та інформаційними чинниками у глобальному контексті. Аналіз політичної та дипломатичної поведінки ключових міжнародних гравців свідчить, що агресія РФ стала каталізатором консолідації західного світу і активізації багатосторонніх інституцій у забезпеченні підтримки України та стримуванні Росії. Держави Європейського Союзу, США, Канада, Японія та інші союзники діяли скоординовано, запроваджуючи пакети економічних, фінансових та технологічних санкцій, що суттєво обмежили здатність РФ реалізовувати військово-політичні амбіції та змусили офіційну Москву переосмислити стратегічні пріоритети. Водночас дипломатична активність України демонструє здатність держави, що зазнала агресії, мобілізувати міжнародну підтримку та консолідувати співпрацю союзників, отримуючи фінансові ресурси, озброєння, гуманітарну допомогу та політичний консенсус у засудженні дій агресора на глобальному рівні.

Розгляд інформаційного протистояння показує, що сучасна війна неможлива без активного використання медійних і цифрових інструментів, що впливають на громадську думку, формують наративи та забезпечують легітимізацію політичних позицій у глобальному вимірі. Росія активно використовує комплекс інформаційних інструментів, включно з кіберопераціями, створенням фейкових акаунтів, ботів та масштабною пропагандою, щоб дискредитувати міжнародних партнерів України, підірвати довіру до демократичних інституцій та формувати паніку серед населення. Ці дії одночасно виступають засобом стратегічного тиску на опонента і спробою легітимізувати власні дії на світовій арені. У відповідь міжнародне співтовариство активно формує стратегії інформаційного опору, впроваджує механізми перевірки фактів та комунікаційної координації, що дозволяє мінімізувати вплив пропаганди і підтримати репутаційний та політичний потенціал України.

Економічний вимір протистояння демонструє глибоку асиметрію між двома сторонами конфлікту. Україна, незважаючи на значні втрати

інфраструктури, населення та ресурсів, отримала міжнародну допомогу, що дозволила частково компенсувати економічні витрати, забезпечити стабілізацію бюджету, підтримати критичні сектори економіки та зміцнити внутрішню стійкість державних інституцій. Росія, навпаки, опинилася у стані глибокої економічної ізоляції. Масштабні санкції, відключення від міжнародних фінансових систем, обмеження доступу до технологій та дефіцит зовнішніх інвестицій призвели до структурної деградації промислового та інноваційного потенціалу, зростання соціальної напруги та поглиблення демографічних і економічних проблем. Водночас певна адаптація російської економіки, що проявляється у внутрішньому перерозподілі ресурсів та переорієнтації на «дружні» країни, не здатна компенсувати довгострокові наслідки втрати глобальної інтеграції.

Відмінності між Україною та Росією як учасниками конфлікту виявляються у принциповій асиметрії: Україна виступає як суб'єкт, що отримує міжнародну підтримку та зміцнює власну позицію у глобальній системі, тоді як Росія, як агресор, зазнає ізоляції, деградації економічного та технологічного потенціалу, а її стратегічна гнучкість обмежується зовнішніми та внутрішніми чинниками. Водночас інформаційне протистояння і економічні санкції демонструють, що сучасна дипломатія тісно переплетена з економічними важелями та медійним впливом, а ефективність міжнародних механізмів стримування залежить від здатності держав координувати дії та впливати на поведінку агресора через комплексний набір інструментів.

ВИСНОВКИ

Реакція міжнародної спільноти на анексію Криму Російською Федерацією у 2014 р. та подальше розпалювання війни на Сході України стала важливим маркером трансформації сучасного міжнародного порядку. Більшість держав світу, міжнародних організацій та універсальних інституцій однозначно засудили дії РФ як порушення Статуту ООН, Гельсінського заключного акту та базових принципів міжнародного права. Ухвалення резолюцій Генеральної Асамблеї ООН щодо невизнання анексії Криму, запровадження секторальних економічних і персональних санкцій, призупинення співпраці з Росією в межах окремих міжнародних форматів стали ключовими елементами міжнародної відповіді. Всупереч різноманітності підходів окремих держав, міжнародна позиція сформувала консенсус навколо необхідності підтримки територіальної цілісності України та недопущення силового перекроювання кордонів у Європі. Водночас ці заходи не змогли повністю стримати подальшу ескалацію з боку РФ, що продемонструвало обмеженість існуючих інструментів колективної безпеки в умовах агресивної зовнішньої політики однієї з найбільших військових держав світу.

Подальший аналіз дипломатичних спроб врегулювання військової агресії та запобігання широкомасштабному вторгненню 2022 р. підтверджує, що Україна послідовно дотримувалася мирного підходу, спираючись на переговорні формати як інструменти мінімізації ризиків. Мінські домовленості, Нормандський формат та численні дипломатичні ініціативи спрямовувалися передусім на зупинення бойових дій, відновлення контролю над кордоном, реінтеграцію окупованих територій та недопущення подальшої ескалації. Росія ж поєднувала участь у цих переговорах із системним порушенням зобов'язань, продовженням озброєння незаконних формувань, провокуванням ескалацій та інформаційно-психологічним тиском. Ця асиметрія намірів поступово зменшувала ефективність переговорних механізмів і давала можливість РФ підготуватися до широкомасштабного

вторгнення. Водночас дипломатичні зусилля України не були марними — вони дозволили зміцнити міжнародні позиції країни, отримати підтримку партнерів, посилити обороноздатність, забезпечити військово-технічне переозброєння та сформувати широку коаліцію союзників ще до лютого 2022 р.

Дослідження складу делегацій та позицій сторін у переговорах березня-квітня 2022р. демонструє, що вони відображали протилежність стратегічних підходів України та РФ. Україна, перебуваючи у стані оборонної війни, ставила за мету досягнення реального припинення вогню, відведення російських військ, отримання дієвих і юридично закріплених гарантій безпеки, а також збереження стратегічного зовнішньополітичного курсу на ЄС та НАТО. Позиція Росії була спрямована на легалізацію збройної агресії та досягнутих воєнних результатів, спроби нав'язати «нейтральний статус», обмежити суверенітет України та фактично закріпити контроль над частиною її територій. Ці принципові розбіжності, посилені виявленими воєнними злочинами РФ у Бучі, Ірпені та інших містах, унеможливили досягнення компромісу, який не порушував би фундаментальні інтереси України та міжнародне право.

Важливим складником переговорного процесу стала роль держав-посередників, серед яких особливе значення мали Туреччина, окремі держави ЄС, Ізраїль та інші партнери. Їхня діяльність була спрямована на створення майданчика для комунікації, забезпечення політичного контакту між сторонами, пошук точок дотику щодо гуманітарних питань, обміну полоненими та функціонування гуманітарних коридорів. У ширшому контексті посередництво сприяло формуванню глобального розуміння того, що Україна готова до переговорів, але не на умовах, що легітимізують збройну агресію чи передбачають обмеження суверенітету. Ефективність посередництва була обмежена небажанням РФ відмовлятися від своїх максималістських вимог та наявною військовою логікою конфлікту, що переважала над дипломатичною.

Міжнародний чинник загалом відіграв визначальну роль у перебігу дипломатичного протистояння, перетворивши російсько-українську збройну агресію з регіонального на глобальний виклик міжнародній системі безпеки. Широка коаліція держав Заходу надала Україні безпрецедентну військову, фінансову та гуманітарну підтримку, що зміцнило її позиції у політичних переговорах та підвищило рівень її суб'єктності на міжнародній арені. Разом із тим існувала група держав, які зайняли нейтральну або обмежено проукраїнську позицію через власні стратегічні інтереси. Це визначало нерівномірність міжнародного тиску на Росію, але, зрештою, не завадило поступовому формуванню глобального розуміння РФ як держави-агресора, яка системно порушує основи міжнародного права.

Оцінка результатів переговорів березня-квітня 2022 р. дозволяє зробити висновок, що попри відсутність основоположних домовленостей, вони мали важливу політико-правову та стратегічну функцію. Україна продемонструвала готовність до дипломатичного врегулювання, але виключно на умовах, що відповідають принципам справедливості, міжнародного права та національних інтересів.

Отже, результати дослідження доводять, що завдання роботи виконані у повному обсязі, а отримані висновки дають змогу глибше усвідомити природу переговорного процесу та дипломатичного протистояння між Україною та Росією. Досвід березня-квітня 2022 р. показує, що поєднання військової стійкості України з активною та професійною дипломатією, розбудовою міжнародних коаліцій та відстоюванням принципів міжнародного права стало ключовим чинником зриву початкових планів агресора. У результаті Україна утвердилася як один із центрів формування нової європейської та глобальної безпекової архітектури, здобула безпрецедентний рівень міжнародної підтримки та продемонструвала здатність протистояти державі, яка багато років вважалася однією з найпотужніших у військово-політичному вимірі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики / Упоряд. П. Гай-Нижник. Київ: МП Леся, 2016. 586 с.
2. Агресія Російської Федерації проти України: проблеми оптимізації державного управління та системи національної безпеки. Експертно-аналітична доповідь / Упоряд. П. Гай-Нижник. Київ: МП Леся, 2016. 28 с.
3. Березовець, Т. *Анексія: Острів Крим*. — Київ: Брайт Стар Паблішинг, 2015. – 392 с.
4. Бондар В. Сучасна українська історіографія в контексті світових тенденцій //Дисциплінарні виміри української історіографії / Відп. ред. і кер. авт. кол. О. Удод. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2015. С. 275-318.
5. Верменич Я. "Війни ідентичностей": українсько-російське цивілізаційне протистояння у когнітивно-дискурсивному вимірі. Нарис / Відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2023. 87 с.
6. Верменич Я. В. Українсько-російське пограниччя у просторі конфлікту ідентичностей в історії та сучасності / Відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2024. 331 с.
7. Відеопереговори Джо Байдена з Путіним завершилися. LB.ua. 07.12.2021.
[URL:https://lb.ua/world/2021/12/07/500364_videoperegovori_dzho_bayden_a_z.html](https://lb.ua/world/2021/12/07/500364_videoperegovori_dzho_bayden_a_z.html)
8. Віднянський С. Еволюція взаємовідносин України і Європейського Союзу в умовах російсько-української війни та їх вплив на трансформацію українського суспільства. Аналітична доповідь / Відп.

- ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2023. 64 с.
9. Віднянський С., Мартинов А. Війна Росії проти України та міжнародне співтовариство. Київ: Парлам. вид-во, 2023. 336 с.
 10. Війна Росії проти України (лютий 2014 – лютий 2024 рр.). Стратегії репрезентації. Монографія / Заг. ред. д. і. н., проф. А. Киридон. Київ : Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2024. 276 с.
 11. Воєнно-історичний опис російсько-української війни (лютий-березень 2022 р.) (2022). Київ: МО України, ГШ ЗС України. 112 с.: <http://vnv.asv.gov.ua/article/view/296279/289209>
 12. Голова ЦРУ в Москві? Не допустити удару по Україні? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/burns-in-russia/31553088.html>
 13. Головка В. Вторгнення. 2022. Широкомасштабна агресія Росії проти України. К.: Інститут історії України НАН України, 2023. – 602 с.
 14. Головне із зустрічі Зеленського і Байдена: коротко. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/holovne-iz-zustrichi-zelens%CA%B9koho-i-baydenakorotko/31440450.html>
 15. Горобець В. Концепт "нової імперської історії" як спосіб формування нового образу Російської імперії: на прикладі "закономірностей" ліквідації автономії Гетьманату. Аналітична записка / Відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2023. 51 с.
 16. Горобець В. Україна та імперія в ранньомодерну добу: чи була Козацька держава failed state? / Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2023. 116 с.
 17. День війни з росією коштує Україні до \$4 мільярдів. УКРІНФОРМ. 08.04.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3452024-den-vijni-z-rosieu-kostue-ukraini-do-4-milardiv-smigal.html>

- 18.Електронна бібліотека Інституту історії України НАН України. *Історія України: електронний ресурс.* - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0017873.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0 (дата звернення: 03.11.2025).
- 19.Європейська правда. *Делегації України та Росії провели другий раунд переговорів у Білорусі* [Електронний ресурс]. - 2022. - 3 березня. - Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/03/3/7135187/> (дата звернення: 03.11.2025).
- 20.За Ідентичність і Незалежність. Війна Росії проти України: історичні передумови, геополітичні паралелі. У 2-х кн. – Кн. 1 / Відп. ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь. – Київ : ТОВ "Видавництво "Кліо"", 2022. – 800 с.; іл.
- 21.За Ідентичність і Незалежність. Війна Росії проти України: історичні передумови, геополітичні паралелі. У 2-х кн. – Кн. 2 / Відп. ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь. – Київ : ТОВ "Видавництво "Кліо"", 2022. – 801-1552 с.; іл.
- 22.Кульчицький С. В. Новітня історія України (1953-2023). Київ: Арій, 2024. 576 с.: табл.
- 23.Лисенко О. Є., Маєвський О. О. Дегуманізація образу українців у російському пропагандистському дискурсі: Нарис / За ред. В. Смолія. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2023. 82 с.
- 24.Лисенко О., Пастушенко Т. Міф "Великої Вітчизняної війни" як ідеологічна матриця російського експансіонізму. Аналітична записка / Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2023. 38 с.

25. Мартинов А. Ю. Розвиток відносин України і Європейського Союзу (1994–2023) / НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2023. 88 с.
26. Передвиборна програма кандидата на пост Президента України Володимира Зеленського // Центральна виборча комісія. Режим доступу: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vp2019/wp005pt021f01=233pt001f01=720.html>
27. ПЕРЕЛОМ: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. – Кн. 3 / Відп. ред. В. Смолій; Упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь, С. Блащук. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Інститут історії України, 2023. – 844 с.; іл.
28. Петришин Г. Р. Російська пропаганда напередодні і під час широкомасштабної війни Росії проти України. Київські філософські студії : Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції (м. Київ, 20 травня 2022 р.) : тези доповідей / за заг.ред. проф. Р. О. Додонова. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2022. С. 352–357.
29. Поле битви – Україна. Від «володарів степу» до «кіборгів». Воєнна історія України від давнини до сьогодення / Упоряд. К. Галушко. Харків, 2016. 352 с.
30. Президент України. *Опір, стійкість та хоробрість наших захисників дають змогу зберегти Україну - звернення Президента В. Зеленського* [Електронний ресурс]. - 2022. - 11 березня. - Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/opir-stijkist-ta-horobrist-nashih-zahisnikiv-dayutzmogu-zbe-73589> (дата звернення: 03.11.2025).
31. Президент України. *Світ не вірить у майбутнє Росії, говорить про Україну і допомагає Україні - звернення Президента В. Зеленського* [Електронний ресурс]. - 2022. - 8 березня. - Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/svit-ne-virit-u-majbutnye-rosiyi-govorit-proukrayinu-dopoma-73445> (дата звернення: 03.11.2025).

32. Президент України. *Україна повинна мати колективний договір безпеки зі всіма сусідами - заява Президента В. Зеленського* [Електронний ресурс]. - 2022. - 7 березня. - Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-povinna-mati-kolektivnij-dogovirbezpeki-zi-vsima-s-73433> (дата звернення: 03.11.2025).
33. Президент України. *Упевнений, що вже скоро ми зможемо сказати нашим людям: ми йдемо до перемоги - звернення Президента України В. Зеленського* [Електронний ресурс]. - 2022. - 4 березня. - Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/upevnenij-sho-vzhe-skoro-mi-zmozheмо-skazati-nashim-lyudyam-73365> (дата звернення: 03.11.2025).
34. Президент України. *Учасники переговорів досягли порозуміння щодо забезпечення гуманітарних коридорів* [Електронний ресурс]. - 2022. - 3 березня. - Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/uchasniki-peregovoriv-dosyagli-porozuminnyashodo-zabezpeche-73321> (дата звернення: 03.11.2025).
35. Путін і Байден уперше зустрілись і провели переговори у Женеві. Як це було. URL: <https://suspihne.media/139778-putin-pribuv-do-zenevi-dla-zustrici-z-bajdenom/>
36. Смолій В., Кульчицький С., Якубова Л. Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України: історичний досвід, модерні виклики, перспективи (Аналітична доповідь). Київ: Ін-т історії України НАН України, 2016. 616 с.
37. Смолій В., Якубова Л. Історичний контекст формування проекту руский мир та практика його реалізації в Криму й на Донбасі: Аналітична записка. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2018. 144 с.
38. ТСН. *США запровадили санкції проти ватажків терористів-сепаратистів на Донбасі та в Криму* [Електронний ресурс]. 2014. – 21 червня. – Режи доступу: <https://tsn.ua/politika/ssha-zaprovadili-sankciyi-proti-vatazhkiv-teroristiv-separatistiv-na-donbasi-ta-v-krimu-355697.html>

39. Удод О. Багатолика Кліо: минуле, пам'ять, історія, історична політика, історична дидактика. Чи можливо подолати минуле? Збірка есеїв / За ред. В. Смолія. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2024.
40. Удод О. Російсько-українська історіографічна війна: лекція / За ред. В. Смолія. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2023. 28 с.
41. Українська правда. *Результати другого раунду переговорів між Україною та Росією* [Електронний ресурс]. - 2022. - 3 березня. - Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/3/7327770/> (дата звернення: 03.11.2025).
42. Українська правда. *Учасники переговорів між Україною та Росією досягли попередніх домовленостей* [Електронний ресурс]. - 2022. - 1 березня. - Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/1/7327048/> (дата звернення: 03.11.2025).
43. Укрінформ. *Зміни до Конституції про курс на ЄС і НАТО набули чинності* [Електронний ресурс]. - 2019. - 21 лютого. - Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2644931-zmini-do-konstitucii-pro-kurs-na-esi-nato-nabuli-cinnosti.html> (дата звернення: 17.02.2024).
44. Якубова Л. Д. Рашизм: Звір з безодні / Інститут історії України НАН України. Київ: Академперіодика, 2023. 318 с.
45. Якубова Л. До свободи крізь вогонь: Україна проти рашизму. Київ: ТОВ "Видавництво "Кліо"", 2023. 432 с.
46. Якубова Л. Рашизм: генеза поняття та феномену. Аналітична записка / За ред. В. Смолія. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2024.
47. Якубова Л. Світоглядна матриця "русского мира": генеза, складові, внутрішні суперечності, проблеми демонтажу. Методичні матеріали / За

- ред. В. Смолія. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2024.
48. Якубова Л. Україна та українці в світоглядній матриці "руського мира". Аналітична записка / Відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2023. 72 с.
49. Ясь О. Російсько-українська війна. Воєнна сучасність у координатах історичної темпоральності. Методичні матеріали для семінару-практикуму у вищій школі / За ред. В. Смолія. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2023. 46 с.
50. Ясь О. Темпоральності війни. Сучасна російсько-українська війна на перехрестях історичного часу / За ред. В. Смолія. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2024.
51. Crowley, M., Wong, E. U.S. Sanctions Aimed at Russia Could Take a Wide Toll [Електронний ресурс] // *The New York Times*. – 2022. – 29 січня. – ISSN 0362-4331. – Режим доступу: <https://www.nytimes.com> (дата звернення: 05.02.2024).
52. Erlanger, S., Kramer, A. Ukraine Finds Its Forces Are Ill Equipped to Take Crimea Back From Russia [Електронний ресурс] // *The New York Times*. – 2014. – 1 березня. – Режим доступу: <https://www.nytimes.com> (дата звернення: 05.02.2024).
53. OECD. *Impacts of the Russian invasion of Ukraine on financial market conditions and resilience*. Paris: OECD Publishing, 2022. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/05/impacts-of-the-russian-invasion-of-ukraine-on-financial-market-conditions-and-resilience_a29d11b1/879c9322-en.pdf
54. OECD. *The implications for OECD regions of the war in Ukraine*. Paris: OECD Publishing, 2022. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/07/the-implications-for-oecd-regions-of-the-war-in-ukraine_09c96fae/8e0fcb83-en.pdf

55. Wilson, A. *Ukraine Crisis*. – New Haven: Yale University Press, 2014. – 248 p.
56. World Bank. *Ukraine: Economic Impact of the War*. Washington, D.C.: World Bank Group, 2022. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine>